

# KIRKEGÅRDEN

Oktober 2020

40. årgang

# 5





klassisk og moderne  
indretning på kirkegården



kantsætning og armering  
af udearealer...



affaldssortering med bl.a.  
BIKAB



**G9**

LANDSKAB

PARK & BYRUM

TLF: 7023 2999  
WWW.G9.DK

## INDHOLD

s. 04	Haderslevs gamle klosterkirkegård
s. 10	Mindelunden i Bording
s. 12	Bente Kilhof - 50 år i Københavns kommune
s. 16	Årsmødet 2020 for DKL og FDK
s. 23	Ændringer i KIRKEGÅRDEN's redaktion
s. 24	Generalforsamlinger
s. 26	Steensballegaard Skovbegravelsesplads
s. 28	Refleksioner over Coronatiden
s. 30	Den bæredygtige papirkiste
s. 32	Den hemmelige have
s. 36	Den hvide hest
s. 38	To små perler ved Vestkysten
s. 42	Guds hus
s. 44	Krematoriekursus 2020 i Svendborg er udsat til 2021
s. 46	Stillingsopslag
s. 48	Profil - Ole Møller Andersen
s. 52	Kort nyt
s. 54	Kalender

## FORSIDE

Kirke og kirkegård klæder hinanden og er altid et besøg værd. Tilsammen udgør de et tiltrængt pusterum i en travl hverdag. Her Aarup kirke fra 1903. Foto: Tommy Christensen.

**Redaktører:**  
Tommy Christensen  
Mail: redaktion@danskekirkegaarde.dk  
Tlf.: 20 41 61 86

Lene Halkjær Jensen  
Mail: redaktion@danskekirkegaarde.dk  
Tlf.: 26 24 72 28

**Redaktion:**  
Anders Beck Larsen  
Nyborg Kirkegårde  
E-mail: anders@nyborg-kirkegaarde.dk

Annee Katrine Bonde  
Sønderholm Kirkegård  
Mail: sonderholm\_kirke@mail.dk

Christian Høybye Hougaard  
Gjellerup Kirkegård  
E-mail: chha@km.dk

Hanne Ertbølle Gerken  
Ribe Kirkegårde  
Mail: hg@ribekirkegaard.dk

Mikkel Dalsby  
Ballerup Kirkegårde og Krematorie  
Mail: kgd@dalsby.dk

Jørn Skov  
Tønder Kirkegård  
Mail: tonder-kirkegaard@mail.tele.dk

**Annoncesalg**  
Tommy Nilsson, Hvidovre Kirkegårde  
Mail: tn@fkih.dk  
Tlf. 23 45 35 56

**Sekretariat:**  
Foreningen af Danske Kirkegårdsledere  
Springbakken 1  
9230 Svenstrup J.  
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk  
Tlf: 60 53 59 00

**Layout og tryk:**  
Jello ApS  
Tlf. 3145 0050  
E-mail: da@jello.dk

Redaktionelt stof og annoncer til 'KIRKEGÅRDEN' nr. 6, 2020 sendes til redaktion@danskekirkegaarde.dk senest d. 15. november 2020. Artiklernes indhold er ikke nødvendigvis et udtryk for Redaktionens, FDK's eller DKL's holdning.

# HADERSLEVS GAMLE KLOSTERKIRKEGÅRD



Tekst og foto: Helge C. Jacobsen,  
helgejacobsen@msn.com



Braunius' byprospekt fra 1585 viser klosteret, kirken og kirkegården th. i billedet. Der er aldrig fundet arkæologiske spor efter klosterkirken, men klosterkirkegården er bevaret.

**Klosterkirkegården i Haderslev er næsten lige så gammel som byen selv. Gravminderne på den gamle klosterkirkegård er med til at fortælle historien om Sønderjylland før genforeningen. De restaureres nu ved hjælp af frivillige fra Haderslev Domsogn.**

Godt hundrede år efter Haderslev blev anlagt og blot ca. 40 år efter Dominikanerordenens grundlæggelse (1215), og ca. 20 år efter ordenens første kloster blev etableret i Danmark (Lund, 1223), blev der i 1254 oprettet et dominikanerkloster i Haderslev.

## Kloster og kirkegård

Klosteret blev opført på den vestlige del af den sandbanke, hvorpå byen blev bygget. Klosteret har ikke været stort og imponerende. Der er aldrig fundet arkæologiske spor af klosterkirken. Det nærmeste, vi kender til dens udseende, er gengivelsen på et byprospekt fra 1585.

For dominikanerne var samværet med menigheden afgørende vigtig. Lægfolk, især de fattige, fik altså et forhold til klosterkirken. I forbindelse med klosteret blev der anlagt en kirkegård, hvor personer med relationer til klosteret blev begravet. Kirkegården blev også benyttet som gravplads for ubemidlede lægfolk. I 1527, efter Reformationen, blev klosteret nedlagt, og i 1552 blev bygningerne, bortset fra klosterkirken, nedrevet. Kirken brændte i forbindelse med en stor bybrand i 1627. Klosterkirken blev aldrig genopført, men kirkegården bestod og blev fra da af en af sognets begravelsespladser.

## Fattigfolkskirkegården

Ind til 1700-tallet blev de fleste af byens borgere begravet i eller rundt om Skt. Marie Kirke, der fra 1920 blev kaldt Vor Frue Kirke, og som nu er Haderslev Domkirke. Den gamle købstads beboere var delt i sociale lag, og det fik afsmitning på begravelsesmønsteret. I slutningen af



To frivillige, muremester Aksel Pustelnik og læge Ernst Hansen er ved at være færdige med reparationen af et gravmonument, der havde mistet urnen på toppen. Den blev genopsat.

1700-tallet blev de fornemste såsom amtmænd, provster, borgmestre, præster, latinskolelærere, rådsmedlemmer samt alle de rigeste købmænd og håndværksmestre, der kunne betale, begravet inde i Skt. Marie Kirke. Kunne man ikke betale for en plads inde i kirken, men var alligevel økonomisk rimeligt stillet, blev man henvist til kirkegården rundt om kirken. I 1750 kostede det 1 rigsdaler og 16 skilling for at få begravet en voksen på kirkegården ved kirken, på Klosterkirkegården kostede det 18 skilling. For et barn under 10 år var prisen henholdsvis 32 og 10 skilling. De rige blev begravet i kirken, middelstanden rundt om kirken og de fattige på Klosterkirkegården, derfor blev den tyske betegnelse for kirkegården "Armeleutefriedhof" (fattigfolkskirkegården).

## Lukning af kirkegården ved Haderslev Domkirke

På grund kraftig lugt og af hygiejniske årsager blev gravlæggelser inde i kirken generelt forbudt i 1805 og kun undtagelsesvis tilladt efterfølgende. I 1808 blev kirkegården rundt om kirken nedlagt på grund af overfyldning. De mange dødsfald skyldtes dysenteriepidemier og de katastrofale hygiejniske forhold. Normalt blev der begravet omkring 75 om året i sognet, der rummede ca. 2700 indbyggere, men i året med dysenteriepidemien døde der 163.

Sidste begravelse inde i kirken fandt sted i 1823, men på det tidspunkt var langt de fleste begravelser flyttet over på Klosterkirkegården. Efter lukning af kirkegården ved

Skt. Marie Kirke, kunne den lille Klosterkirkegård ikke længere rumme alle byens begravelser, derfor måtte man i 1808 øge kirkegårdens areal fra 2160 til 7060 kvadratmeter.

## Udvidelse af klosterkirkegården

Omkring kirkegårdens nye del blev der anlagt et dige og plantet en hæk, der senere blev erstattet af et stakit. Der var adgang til kirkegården gennem en port beliggende mellem nuværende Præstegade 5 og 7 ind til den gamle del, eller gennem porten for enden af Præstegade til den nye del. I 1815 anlagdes gangene, og lindetræerne blev plantet. Adskillige år senere blev der plantet kastanje-træer, der omkransede kirkegården for at skabe yderligere læ. Disse blev fjernet i 2019. Allerede 50 år efter ibrugtagelsen var også den nye kirkegård for lille og fyldt helt op, dels fordi sognet fra 1801 til 1860 var vokset fra 2685 til omkring 8000 indbyggere, og dels som følge af de fortsat ekstraordinært mange infektionsdødsfald. I 1859 blev antallet af gravsteder på den gamle del opgjort til 326, på den nye del til 603.

## Assistenskirkegården

Klosterkirkegården kunne ikke rumme flere grave, derfor etablerede byen en aflastningskirkegård, Assistenskirkegården på Aabenraavej. Den blev indviet i 1859. Derefter var begravelser på Klosterkirkegården begrænset til familiemedlemmer til tidligere begravede, hvor familiens gravsted stadig var eksisterende, samt til provster ansat



Eksempel på ødelagt plade, der er samlet igen.



Pladen blev knust ved hærværk, men er nu repareret ved frivillig indsats. Støbejernsstakittet er rettet op og repareret.

ved Domkirken. Kun ganske få begravelser fandt sted efter 1920, men kirkegården bestod, og den ligger der stadig.

#### En gammel kirkegård

I forbindelse med den store restaurering af Domkirken mellem 1941 og 1951 flyttedes i 1942 skeletdele af dem, der i tidernes løb var blevet gravlagt inde i Domkirken, til den nye del af klosterkirkegården.

I Haderslev har vi altså en kirkegård, Klosterkirkegården, hvis ældste del er næsten lige så gammel som byen, og som har været i brug som kirkegård i mere end 740 år. Det er bemærkelsesværdigt, at kirkegårdsplanen på den nye del fra 1808 stort set er uændret, kirkegårds stier fra 1815 kan stadig anes, og de fleste af de lindetræer, der blev plantet dengang, står der stadig. Hække og hegn er ændret flere gange, og kastanjetræerne plantet omkring 1880 som en ydre krans uden for lindetræerne er fjernet i 2019.

På kirkegården ligger der stadig 128 bevarede gravsteder

samt tre senere hensatte mindsten. Det ældste gravmindesmærke er fra 1808 og den seneste inskription er fra 1948. Desuden ligger der to ældre gravplader, der tidligere må have ligget i Skt. Marie Kirke, den nuværende Domkirke.

Derudover findes fire krigsmindesmærker og tilhørende soldatergravs-mindeplader. Mindesmærket for dansksindede soldater dræbt under første verdenskrig ligger lige uden for kirkegårdshegnet mod vest.

#### Tysk indflydelse

Krigsmindesmærkerne og de gamle kirkegårdsmonumenter vidner om byens og landsdelens nationalpolitiske og kulturelle historie, hvilket gør den meget unik.

De ældste gravsten og gravmonumenter på Klosterkirkegården er fra begyndelsen af 1800-tallet, de yngste fra omkring 1900. De fleste inskriptioner er på tysk, de færreste på dansk. For at forstå dette skal man vide, at i Haderslev købstad, lige som i hele hertugdømmet, var forvaltnings-, domstole-, kirke- og undervisningsprog tysk. Sådan havde det været i århundreder, og det æn-



Vue over del af klosterkirkegården med de nyligt stynede lindetræer.

dredes først efter Første Slesvigske Krig. Det betød, at tjenestemændene og det højere borgerskab også havde tysk som hverdagssprog. Den lavere middelstand, arbejderne og de ubemidlede, altså langt den største del af befolkningen, havde den sønderjyske dialekt som hverdagssprog. Ingen stillede spørgsmål til rimeligheden ved, at tysk havde fortrinsret, og det, at man talte tysk, betød ikke, at man var mindre loyal over for den danske konge som landsherre i Hertugdømmet Slesvig. De tysktalende skrev selvfølgelig på tysk, og deres gravsten og monumenter havde en sådan kvalitet, at de for en større del fortsat er bevaret. De mindre bemidlede forfattede inskriptionerne på dansk, men deres trækors m.m. er i dag borte. De få store og fornemme gravmonumenter fra perioden 1808 til 1840, hvor inskriptionen står på dansk, er hovedsagelig sat over tilflyttere fra kongeriget eller fra landdistrikterne.

Omkring 1835, da den nationale og liberale bevægelse og vækkelse kom til Haderslev, delte borgerskabet sig i to grupper, den største gruppe blev meget bevidst på den tyske kultur og det tyske sprog, en mindre gruppe ønskede, at Slesvig skulle være dansk, hvorfor det danske sprog i form af et tillempet rigsdansk vandt frem i denne gruppe. Deres gravsten fik dansk inskription.

Efter Første Slesvigske Krigs afslutning med dansk sejr blev forholdene ændret. Dansk blev administrations- og retssprog, i skolerne blev der undervist på dansk, og i kirken blev der prædikeret på dansk. De tysktalende og tysksindede embedsfolk blev afskediget og mange gik i eksil, ofte i Altona. De blev erstattet af dansktalende, hvoraf en stor del kom fra kongeriget. Derfor er der fra denne periode flere monumenter med dansk inskription. Det tyske borgerskab fortsatte med at formulere sig på tysk.



En liggende gravsten, ødelagt ved hærværk og nu repareret ved frivillig indsats. Marmorkorset blev knust.

Da hertugdømmet Slesvig og dermed Haderslev i 1864 blev en del af Prøjsen og senere af Kejserriget Tyskland, vendte de tyske embedsmænd tilbage, og nu måtte de danske embedsmænd forlade deres stillinger. Fra det tidspunkt var det kun de meget dansk nationalt bevidste borgere, der satte danske inskriptioner på deres gravstene.

### Marmorkors efterlyses

Gruppen af frivillige, der arbejder med at restaurere de gamle gravminder på Klosterkirkegården i Haderslev, mangler marmorkors for at kunne genskabe gravminderne til deres fordums pragt. Skulle der være kirkegårde, der har marmorkors liggende uden at kunne finde anvendelse for dem, vil man gerne have dem i Haderslev – og de skal nok blive afhentet. Henvendelse kan rettes til forfatteren af denne artikel på telefon 30 49 27 44 eller på mailadressen helgejacobsen@msn.com.



### Efter genforeningen

Da kun ganske få er blevet begravet på kirkegården efter år 1900 har den museal interesse og ingen gravsten eller monument er fjernet, hvis ikke nedbrydning eller hærværk har været udslagsgivende. Desværre har kirkegården flere gange i de seneste årtier været udsat for hærværk, hvorved sten er væltet, prydkors og andre topfigurer er brækket af og ødelagt, marmorplader er knækket og glasplader slået itu.

I anledning af genforeningsåret 1920 besluttede menighedsrådet i Haderslev Domsogn, at kirkegårdens beplantning skulle reguleres. De gamle, nedbrudte kastanjetræer blev fældet, og lindtræerne blev stynede, så nu står kirkegården i lys og luft, så græsset mellem gravene trives.

### Restaurering i kraft af frivillige

En række frivillige fra sognet besluttede at sten og monumenter skulle repareres så vidt, det var muligt. De brudte marmor- og stenplader blev limet sammen, andre sten blev rejst op, og en del af de afbrækkede marmorkors og topgenstande (vaser og urner) blev genopsat. De gamle støbejernsgitre omkring gravstederne blev repareret og rettet op.

Desværre er der stadig mange gravsten, der mangler korset. Der er ikke flere bevarede kors tilbage i Haderslevs kirkegårds magasiner. Derfor efterlyses marmorkors. Skulle der være kirkegårde, der har marmorkors liggende uden at kunne finde anvendelse for dem, vil man gerne have dem i Haderslev. De skal nok blive afhentet. ■



### STAMA Løvsuger

- Elektrisk fremdrift og 13 hk B&S Vandguard motor til sugeenheden.
- Lader op under kørsel.



### NESBO Miljørive

- Skuffer, river og planerer i én arbejdsgang.
- Fås som bugseret eller liftophængt.
- Arbejdsbredde: 1000 - 2000 mm.



### STAMA Mini Løvsuger EL

- Batteridrevet og støjsvag.
- Ideel til små passager - inde/ude.
- God på bl.a. græs, grus og brosten.



### STAMA Parker EL

- Vedligeholdelsesfrie gelbatterier.
- Lad med 3-vejs tip.
- Pålidelig og let at betjene.



### STAMA Mini EL

- Knækstyret og med vendbar førersæde.
- Servostyring.
- Hydraulisk tiplad (Manuel drejelad som ekstraudstyr).



### STAMA Micro EL

- Handy lille ståtruck med vippelad.
- Vedligeholdelsesfrie batterier.
- Stort tilbehørsprogram.



### STAMA Multi EL

- Med affjedret foraksel for god kørekomfort.
- Smal model med mange tilbehørsmuligheder.
- Hydraulisk drejelad.



### STAMA Maxi EL

- 4-hjulstræk (4WD).
- Knækstyret og med vendbar førersæde.
- Hydraulisk tiplad (Hydr. drejelad som ekstraudstyr).

# MINDELUNDEN I BORDING



Af Poul Jensen, graverpj@mail.dk  
Graver, Bording kirkegård



Gamle gravminder fra det hidtidige lapidarium blev flyttet til Mindelunden i forbindelse med etableringen.

## Når et gravsted nedlægges, kan de pårørende få gravstenene flyttet til Mindelunden, men det er ikke gratis...

Historien bag vores mindelund/lapidarium er at vi tilbage i 2002 skulle have inddraget et ubenyttet græsareal på kirkegården til gravsteder. På dette areal stod gravstenene fra de sløjfede gravsteder – det var skik og brug at stenene blev flyttet derned når gravstederne blev sløjfet.

På østsiden af Præstegårdsvej ejer menighedsrådet et stykke jord, som var plantet til og ellers ikke blev brugt eller passet. Det blev besluttet at få tyndet ud i træerne og lavet en sti af stabilgrus rundt i stykket – ikke en lige sti, men en sti der snoede sig mellem de træer, der blev tilbage. Arealet skulle fremstå som skov.

Da træerne var tyndet og stierne etableret – og der var

lavet et jorddige omkring skoven (Et krav fra biskoppen), blev alle de gamle sløjfede gravsten flyttet derover.

Efter det tidspunkt har gravstedsejere skullet betale, hvis de vil have gravsten fra nedlagte grave flyttet over i mindelunden. Prisen for at få en gravsten i mindelunden er beregnet ud fra et tidsforbrug pr. år på ¼ time + lidt til algemiddel, hvilket p.t. svarer 100 kr. + moms pr. år. Der betales for 20 år og der laves en Gias aftale på de 2.500 kr. Efter de 20 år er det op til menighedsrådet hvad der skal ske med stenene, men principielt sendes de til knusning.

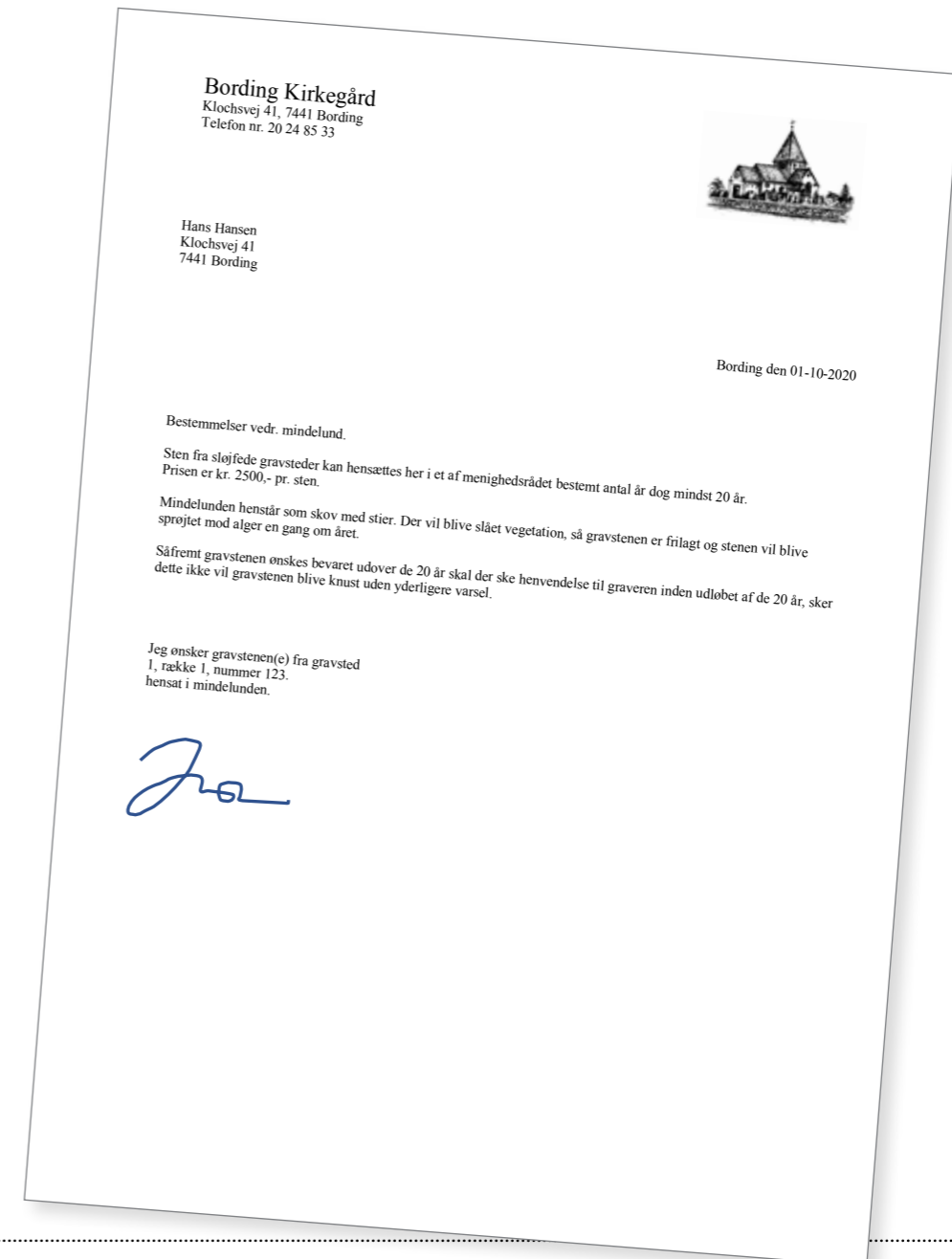
Ordnningen er ret brugt - nok ca. 75 % af stenene fra sløjfede gravsteder ønskes overført til mindelunden, vi har udvidet stien i 2018 pga. manglende plads. Der er mange der går en tur derovre, kigger på de gamle gravsten og nyder skoven og stilheden. ■



Gravminderne fra nedlagte grave er opstillet i den nye Mindelund.



Ordnningen er populær; ca. 75 % af gravminderne fra nedlagte grave bliver overflyttet til Mindelunden, der måtte udvides i 2018.



## BENTE KILHOF: 50 ÅR I KØBENHAVNS KOMMUNE!



Af Tom Olsen,  
tomo@km.dk

Jeg ved at man ikke kan se det (og at Bente ikke kan lide at jeg siger det), men det er et faktum.

Iflg. Emma Gad er det ikke god tone at nævne en kvindes alder, men jeg vover pelsen. Bente er produceret og kom til verdenen i det fantastiske år 1953 i København. Hvorfor nævner jeg København? Det vender vi tilbage til.

Som blot 16 årig indtog hun det der dengang hed Københavns Begravelsesvæsen. Et noget støvet foretagende med 5 kirkegårde og 2 krematorier. En planteskole og et blomstergartneri. Der var 5 kirkegårdskontorer og et hovedkontor i hjertet af København. Det var der hun startede, som sidst ankommen elev. 1970 var en brydningstid med overgang til elektriske skrivemaskiner (på 2 ud af 5 skrankepladser) med gennemslag og kalkerpapir. Kopimaskinen var ikke opfundet i kirkegårdsvæsenet endnu. På personalesiden var der et generationsskifte i gang, som var lidt atypisk. Atypisk ved at hele den aldersgruppe der lå mellem de "gamle" og de "unge" havde givet op og stort set var flygtet. Så man kan sige, at der var en generationskløft. Så enten skred man efter elevtiden eller man blev og tog kampen op. Bente blev.

Som ægte københavner var Bente hurtig i replikken og ikke bange for et verbalt slagsmål. Hendes kampinstinkt kom mange af hendes medsøstre/brødre til gode, men hun fik ind i mellem også nogle rifter. Bente gik forrest når der skulle festes og gennemføres sociale arrangementer. Der var virkelig brændstof på tanken. Efter oplæg fra Bente sejlede det meste af det administrative personale i begravelsesvæsenet fra Havnegade til Sve-

rige og retur samme aften. (Dengang sejlede en "sprit-rute" fra København til Malmø) Tidligt afsted – sent tilbage, men det forhindrede ikke Bente i at slæbe (dem der endnu kunne stå op af sig selv) med til godnatfest i Allégade på Frederiksberg. Det blev meget tidligt inden den sidste gik hjem.

Det hændte en sjælden gang at Bente var nødt til at møde ind på arbejde lige efter en fest. Lidt klatøjet de første par timer, men var altid i stand til at gennemføre dagen og arbejdet til tiden. Det med tiden vender jeg tilbage til.

Det kunne have været morsomt at være tilskuer til, hvis MeeToo bevægelsen var startet på det tidspunkt. Hold da op hvor var det en mandsdomineret tid, med lumre bemærkninger til de unge damers påklædning eller mangel på samme. Bentes baggrund og opvækst i København, havde udstyret hende med en særlig pansring og overlevelsesinstinkt. Hun sagde sin mening og stod på sine synspunkter til den bitre ende, hvilket aftvang en ikke ubetydelig respekt hos de ældre chefer som i hendes øjne var mindst 3 generationer ældre end hende.

I 1970'erne blev kvinder ikke (i hvert anfald ikke i Københavns Begravelsesvæsen) antaget til at gå karrierevejen, men var udset til at være på "gulvet" og blive der. Det mønster stod lidt for fald, men Bente væltede det definitivt. Efter at have gennemgået kommunens Magistrat skole, og været rundt på de fleste af kontorerne på kirkegårdene, var hun klar til at gøre karriere.

Op så tilbage til det med tiden. Det fælles administra-



tive kontor i Dronningens Tværgade hvor Bente startede som elev, var også omdrejningspunkt for stedet hvor bedemændene kunne bestille bisættelser og begravelser til de københavnske kirkegårde. Medarbejderne i dette kontor – der havde åbent til kl. 14 – skulle hver dag gøre alle sager klar til gennemførelse 2 hverdage frem. Det betød at alle sagerne skulle være færdige hver dag, inden man kunne forlade kontoret. Papirerne blev "ekspederet", og efterfølgende med bud – ligeledes hver dag - transporteret til de 5 kirkegårdskontorer. Alt i alt et noget stresset kommunalt job, sammenlignet med så mange andre. Lederen af dette kontor holdt traditionelt kun ca. 5 år, så skulle der nye kræfter til. Bente tiltrådte jobbet i midten af 1980'erne og holdt skansen indtil EDB-systemer littede noget af trykket mange år senere. Hendes far var sergent og havde indprentet hende, at man løber ikke bare af pladsen, selv om der er lidt modgang.

At være leder i så mange år, kræver enten et tålmodigt personale eller en empatisk tilgang til det at være leder.

Qua Bentes baggrund og opvækst kombineret med en social forståelse samt evnen til kun at tage ledelseskasketten på når det er nødvendigt, har gjort at Bente er afholdt af sit personale.

Til slut gengives den tale som personalet holdt ved hendes 50 års jubilæum.

*" Kære Bente*

*Så er vi samlet her i dag for at fejre dig, og det gør vi jo så, selv om man som skatteyder i København godt kan tænke sit - men der skal tilsyneladende bruges både skattepenge og arbejdstid på festivitas, hver gang en eller anden kommunal mellemlider har 50-års jubilæum. Så fred være med det! – og vi fra din enhed vil da gerne ønske dig tillykke med en veloverstået første etape af din ansættelse ved Københavns Begravelsesvæsen.*

*Der sker jo normalt ikke noget videre på et halvt århundrede, og det gælder da ved gud også for de sidste 50 år. Folk dør stadig. De bliver brændt eller begravet.*

Vi tager penge for det. Og et eller andet sted i lokalet står Bente Kilhof og siger sin mening. Intet nyt under solen.

Du er selvfølgelig avanceret lidt undervejs og er vel nok, når man tænker på din personlighed, mere på rette hylde nu, hvor du er chef for nogen, end da du startede som elev. Det er selvfølgelig irriterende og jo egentlig helt fremmed for din karakter, at du stadig selv har nogle overordnede. Men man må sige til din ros, at det nu lykkes dig ret godt simpelthen bare at ignorere den kendsgerning. Du sender vel en orientering opad i ny og næ, men vi ved jo alle sammen godt, at når de rigtig vanskelige beslutninger skal tages, ja så er det en dårlig idé at involvere driftschefer og direktører og hvad vi ellers har. Det er bedre at bede om tilgivelse end tilladelse, når nu man ved bedst selv – og det gør du jo. Og det ved driftscheferne og direktørerne også godt, er jeg sikker på.

I hvert fald ved vi, dine medarbejdere det. Nu har de færreste af os jo kendt dig al den tid, du har været her – for der har i de senere årtier været en beklagelig stor personalegennemstrømning på kirkegårdskontoret, fordi nogle nu tidligere medarbejdere valgte at betragte dét, at de havde nået pensionsalderen, som en anledning til at gå på pension! Men selv om de fleste af os kun har haft en 10-20-30 år til at lære dig at kende, så har vi da så småt dannet os et billede af dig som chef.

Du er tydelig - og hvis det ikke er nok, så må man jo hæve stemmen. "Hvis man ikke kender hende, kan hun godt virke skræmmende, når hun bliver gal". Det er et citat. En anden bruger det mere malende udtryk "frygtindgydende". Men som regel er dine skideballer berettede; og du falder hurtigt ned igen. Du bærer ikke nag – du kommer ud med det, og så er du videre. Og så er du også god til at rose og anerkende en fin indsats.

Du er selv en arbejdshest, og du er ikke bange for at smide chefhatten og tage fat, når det brænder på. Det skyldes din indstilling til tingene, men det skyldes også, at du er i stand til det, fordi du faktisk ved noget om det, vi beskæftiger os med. Du har hjerne, du interesserer dig for dit arbejde, og du er altid velforberedt. Du forventer jo det samme af dine omgivelser – og ja, nogle skuffelser skal der være i et arbejdsliv.

Og så er der nogle af dine medarbejdere, der nævner, at du er god til "forandringer" og "alternative løsninger" – og ja, at du er "omstillingsparat". Jeg ved ikke helt, hvordan de som ansatte i Københavns Begravelsesvæsen kan have haft lejlighed til at konstatere det – men jeg tænker det må bunde i nogle private oplevelser.

For det er jo karakteristisk for dig, Bente, at vi, der arbejder sammen med dig til dagligt, også har et meget klart billede af, hvem du er privat. Chefer er også en slags mennesker, siger man – i dit tilfælde er det sandt. Du er altid dig selv – fuldt og helt chef og fuldt og helt menneske, helt integreret og uadskilleligt. Jeg ved ikke, hvad din familie siger til det, men for os medarbejdere er det skønt.

Fordi, Bente Kilhof. Du er et dejligt menneske. Et ordentligt menneske. Et menneske med integritet. Du hader uretfærdighed, og du siger fra, når du oplever det – også når det er ubekvemt. Du er åben og til stede. Du er sjov! Du har omsorg for dine medmennesker, hvad enten de er kollegaer, medarbejdere eller kunder. Og aldrig glemmer du, og aldrig lader du os glemme, hvad det er vi arbejder med, og hvor vigtigt det er, at mennesker i sorg bliver mødt på en ordentlig måde."

Dejligt at høre at Bente stadig er den person jeg mødte 1.9.1970 !

Din "gamle" ven - Tom Olsen ■

## Helt nye muligheder med digitalt kirkegårdskort

Smart nyt kortmodul fra EG Brandsoft gør det nemt at præsentere kirkegårdsdata i en letforståelig grafisk udgave. Det sikrer bedre kommunikation og nemmere planlægning.

- ✓ Nem kommunikation med kirkegårdens kunder, menighedsrådet og de øvrige interessenter
- ✓ Tydelig registrering af planlagte ændringer
- ✓ Hurtig og håndgribelig disponering af gravstederne

Kontakt EG Brandsoft på 9928 3565 eller skriv en mail til support@brandsoft.dk og hør mere om det nye kortmodul.

[www.eg.dk](http://www.eg.dk)



Let's go further



Kortmodul kan bruges i kirkegårdssystemet, på mobil, iPad eller via appen Find Gravsted.

Kom forbi vores 3500m<sup>2</sup> showroom i Låsby  
Nordeuropas største showroom med nye og brugte minilæssere

**AVANT**  
Danmark

## FLERE MODELLER TIL KIRKEGÅRDEN - FRA 99.000,-

Over 20 forskellige modeller

- Fra 700 kg - 2.540 kg egenvægt
- Både diesel, el, gas og benzin
- +260 forskellige redskaber



Græsklippere



Miljørive



Løvsuger

8" slange tager granafdækning

**AVANT**  
Danmark

Jylland: 8695 7522 - Århusvej 12, 8670 Låsby  
Sjælland: 5965 6037 - Industrivej 17, 4534 Hørve

Se alt udstyr på hjemmesiden:  
[www.avant.dk](http://www.avant.dk)

**Schäffer**

24e

- Li-Ion batterier med garanti på 5000 opladninger/5 år
- Batteri-kapacitet til en hel arbejdsdag
- Nyttent el-læsser fra ende til anden
- selv el-transmission
- Samme skubbekraft og brydekræft som konventionel læsser!

WWW.SCHAEFFER.DK  
+45 99 28 29 30

HELMAS



**Li-Ion**  
5 GANGE SÅ LANG LEVETID  
PÅ BATTERIER SOM BEDSTE  
ALTERNATIV PÅ MARKEDET!



**LAGERFØRENDE FORHANDLERE**  
Jøker Bjørre, Høstebro ..... 57421010  
Almas Park & Fritid, Aalborg ..... 96330300  
A.P. Jørgensen, Ribe ..... 75420977  
Farsø Maskinhandel ..... 98633222  
Glamsbjerg Maskin Center ..... 64721460  
Hans Holm Maskinforretning, Tinglev ..... 74644094  
Hadsten Maskiner ..... 26296588  
Helms TMT-Centret, Herning ..... 99282930  
Helms TMT-Centret, Århus ..... 86109108  
Helms TMT-Centret, Ringsted ..... 57811100  
Maskincenter Roskilde ..... 46367202  
Midtjurs Traktorlager A/S, Nimtoe ..... 86398480  
O. Søndergaard & Søner, Otterup ..... 64851102

**Schäffer**  
CONSTRUCTION  
DIN KOMPROMISLØSE HJÆLPER  
NÅR ARBEJDET BLIVER RIGTIG TUNGT!



# ÅRSMØDET 2020 FOR DKL OG FDK



Tekst og foto af Kirkegårdens redaktion



**Under hensyn til alle corona-restriktioner, var FDK og DKL heldige at kunne afvikle årsmødet 2020, i den lille lomme af tid, hvor op mod 100 mennesker måtte forsamles.**

Årsmødet 2020 blev afholdt i dagene 7. – 9. september i smukke omgivelser på Hotel Sønderborg Strand. Ca. 80 af de to foreningers medlemmer, samt en flok af veloplagte udstillere og foredragsholdere deltog i årsmødet, der omfattede en leverandørudstilling om mandagen, ekskursion til Aabenraa, Tønder og Gråsten om tirsdagen, samt interessante foredrag om bl.a. coronakrisen, systematisering af usikre gravsten, genforeningen i 1920 og de to foreningers generalforsamlinger.

## Opsamling på hjemsendelsesperioden – Task force og kommunikation

Jette Madsen, der er stiftskontorchef i Aarhus Stift, gav et indblik i det kaos, der udbrød, da Corona lukkede Danmark ned. I første omgang skulle reglerne fortolkes og omsættes til kirkelige forhold og informationen skulle sendes ud. Det foregik bl.a. ved at 10 biskopper og 10 stiftskon-

torchefer holdt møde på skype, hvilket ikke var nogen let øvelse. Derfor blev der lavet en task-force-gruppe, der skulle stå for fortolkning og kommunikation. I starten var det utydeligt, om udmeldingerne kun gjaldt et enkelt stift, eller om det var landsdækkende forholdsregler. De første uger var også præget af megen ny information og mange spørgsmål, der skulle tages stilling til, samt en stor forvirring om hvordan kirkerne og kirkegårdene skulle forholde sig, når nu der stadig skulle gennemføres dåb, vielse og begravelseshandlinger.

Gennem de efterfølgende spørgsmål fra salen, stod det vist klart for alle, at folkekirken ikke var/er rustet til krisekommunikation og at det har været svært at formulere et klart budskab, som nåede ud til alle dem, der havde brug for retningslinjer at handle efter. Derudover har det været svært at formulere og praktisere et entydigt ansvar for, at retningslinjer og regler blev efterkommet; der er mange modstridende interesser i spil. Der var også et ønske om, at regler og retningslinjer hurtigt blev meldt ud fra Kirkeministeriet, så de havde mere vægt – og dermed lettere kunne håndhæves – i forhold til fx andre trossamfund.



Mandagens udendørs udstillere var begunstiget med sol og tørvejr – og der var rig mulighed for at gøre en god handel.



Hotellens foyerområde rummede den indendørs udstilling.

Men at formulere nogle mere klare og entydige regler, der under coronakrisen kunne (og fortsat kan) bruges i alle folkekirkelige - og ikke folkekirkelige – sammenhænge vil jf. Jette Madsen svare til ”at få floderne til at løbe den anden vej”.

## Usikre gravsten i system – et konkret værktøj

Johannes Kirkegård Mikkelsen, EG, Brandsoft, præsenterede brugerfladen i Gravstenskontrol, der er en integreret del af appen EG Kirkegård Mobil. Udviklet i samarbejde med kirkegårdsleder Ole Vestbirk, Holmens Kirkegård. Gravstenene kan registres i fem risiko – kategorier: Ikke vurderet, Helt ubetydelig, Ubetydelig, Moderat, Betydelig, Ekstrem. I appen kan der direkte registres: Billede, Beskrivelse, Risikovurdering, Søgeord, Størrelse. Risikosten kan nemt søges frem via appen, kirkegårdssystemet og kortmodulet. Der kan søges efter: Kirkegård, Afdeling, Risikovurdering, Ansvarlig, Søgeord.

Gjellerup kirkegård har haft gode erfaringer med appen. Et godt værktøj til at registrere usikre gravsten. Det er vigtigt at kirkegårdsvedtægten er på plads, så der er et fundament at stå på, og arbejde ud fra. Derudover er en procedure for gravsten – og monumentsikring vigtig. Holstebro kirkegårde har ligeledes haft gode erfaringer med appen. Der er udarbejdet et vurderingsskema til at vurdere usikre gravsten. Vurderingsskemaet tager udgangspunkt i appen. Der oprettet søgeord, så det er nemt at søge frem.

## Præsentation af IT brugergruppe

FDK's bestyrelse har haft en drøftelse med Brandsoft med henblik på at få etableret en brugergruppe omkring kirkegårdssystemet. Tanken er, at brugergruppen skal give Brandsoft sparring omkring prioriteringer og funktionalitet. Er du interesseret i at være med i gruppen, kan du kontakte Søren Trab Christensen, Nykøbing Mors Kirkegård.

## Tysk kirkegårdssamdrift og økonomiske udfordringer

Leder af Friedhofswerk Nordfriesland, Roger Bodin, fortalte om udfordringer og en løsningsmodel for samdrift af kirkegårde i det nordtyske.

I Tyskland er der mere end 25.000 kirkegårde. Lovgivningen for kirkegårdene beslutes på delstatsniveau, hvorfor der er forskellige love i Tyskland, der er styrende for kirkegårdsdriften. For yderligere at komplicere styringen af kirkegårdene inden for Nordkirche, organiserer den kirkerne i tre delstater, nemlig Hamburg, Mecklenburg-Vorpommern og Schleswig-Holstein.

Kirkegårdsdriften er præget af den samme udvikling som i Danmark, hvor andelen af kremeringer løbende er steget, så fordelingen i dag ligger på 80 % bisættelser og 20 % begravelser. Yderligere dækker den tyske sundhedsforsikring ikke længere tilskuddet på 7.500 kr. til en begravelse/bisættelse.



Jette Madsen, Stiftskontorchef i Aarhus Stift, berettede om de mange udfordringer og tvivlsspørgsmål, som udbruddet af coronavirus kastede ud over det folkekirkelige landskab.



Regntøjet måtte i brug under tirsdagens rundvisning på Aabenraa Kirkegård.

I dag er der ingen generelle regler for finansieringen af kirkegårdsdriften, og de skal derfor drives for de indtægter der kan skabes. Samtidig skal omkostningerne beregnes så de dækker driftsudgifterne, og samtidig må der ikke tjenes penge på de ydelser der sælges. I sammenligning med kommunale kirkegårde, har de kirkelige kirkegårde ingen skatteindtægter. Yderligere begrænses kirkegårdene i at skabe balance i økonomien, da op til 50 % af arealerne ikke må medregnes, når omkostningerne for det enkelte gravsted beregnes.

I Nordfriesland findes der 85 kirkegårde under Nordkirche; 5 kommunale, 3 katolske og en jødisk kirkegård. I 2012 begyndte Nordkirche at få funderet økonomien for kirkegårdene i Nordfriesland gennem aftaler med de lokale kommuner, der er langt mindre end kommunerne som vi kender i Danmark. I dag er der 55 af disse aftaler med kommuner for finansiering af den stedlige kirkegårdsdrift. Aftaler inkluderer 103 kommuner. I nogle tilfælde dækker finansieringsaftalen op til 7 kommuner omkring en enkelt kirkegård.

For at sikre finansieringen af den fremtidige kirkegårdsdrift kan der opstilles tre scenarier:

- Lukning af et antal kirkegårde for at øge rentabiliteten for de tilbageværende.
- Indgå finansieringsaftaler med de lokale kommuner. Der er stadig 20 kirkegårde hvor dette ikke er sket. Styringen af kirkegårdene sker gennem en bestyrelse

med ligelig repræsentation fra kommunerne og kirkegårdene.

- Lade kirkegårdsdriften blive overdraget til Friedhofswerk, dermed indtræder Nordkirche også i bestyrelserne.

Der er nu 38 kirkegårde der har overladt driften af kirkegårdene til Friedhofswerk, der blev etableret i 2017. Der er heri etableret en fælles drift, som er med til at reducere omkostningerne til driften af kirkegårdene. Det sker gennem fire driftsenheder der ansætter personalet og samtidig kan udnytte maskiner mm. langt mere effektivt.

#### Den svære genforening

Museumsinspektør René Rasmussen holdt foredrag om afstemningskampen og genforeningen 1920. Da Tyskland havde tabt Første Verdenskrig i 1918, fik de danske sønderjyder endelig mulighed for at stemme sig hjem til Danmark efter 56 års tysk styre. Allerede i november 1918 rejste deres politiske organisation kravet om en afstemning i det nordlige Slesvig i et område ned til den nuværende grænse. Her regnede man med, at der ville blive et komfortabelt dansk flertal, hvis man stemte i hele området under ét. Hurtigt opstod der dog stærk intern dansk uenighed om, hvorvidt Flensborg også skulle med. Men andre ville gå videre endnu: Kun den historiske grænse ved Dannevirke kunne tilfredsstillende de mest nationale kredse. Snart var et drama, der bl.a. omfattede hemmeligt, privat diplomati på de bonede gulve ved fredskonferen-



Sct. Marie Sogns Kirkegård i Sønderborg ligger ikke langt fra hotellet, hvor årsmødet fandt sted – og mandag eftermiddag var der mulighed for en rundvisning ved Kirkegårdsleder Palle Prip Hansen.



cen i Paris, under fuld udfoldelse. Hjemme i Danmark gik bølgerne så højt, at statsminister Carl Th. Zahle mistede sin stilling – og kong Christian den 10. næsten mistede sin krone. Men de to folkeafstemninger hhv. den 10. februar og den 14. marts 1920 gav et klart resultat: I Zone 1 (det, vi i dag i daglig tale kalder Sønderjylland) var der et dansk flertal på 75%, mens der i Zone 2 med Flensborg og Mellemslesvig var et lige så klart tysk flertal på 80%. Grænsen blev lagt, hvor den ligger i dag, og ved store festligheder den 10. og 11. juli 1920 markerede først kongens ridt over den gamle Kongegrænse og dernæst den store fest på Dybbøl, åstedet for det danske nederlag i 1864, at Genforeningen var sket fyldest.

#### Køkkenhaven ved Graasten Slot

Tirsdagens ekskursion sluttede i den netop renoverede køkkenhave på Graasten Slot. Her blev vi vist rundt af to repræsentanter fra OK Nygaard A/S, som har været entreprenør på opgaven, og den gartner, der varetager den daglige drift af haven.

Kongefamilien har i årtier tilbragt en stor del af sommeren på Graasten Slot, hvor køkkenhaven har fungeret som produktionshave og leveret frisk frugt og grønt til det kongelige køkken. Efterhånden var det dog kun en meget lille del af den oprindelige køkkenhave, der var i drift.

Men i 2015 besluttede Sønderborg Kommune og Slots- og Kulturstyrelsen, at den gamle køkkenhave ved Graasten

Slot skulle omdannes til en ny attraktion i Sønderjylland og åbnes for offentligheden, til glæde for både lokalmiljøet og de mange turister fra ind- og udland, der lægger vejen forbi Graasten Slot og Slotshaven hvert år.

Haven er tegnet af landskabsarkitekt Tanguy Laviolette fra Slots- og Kulturstyrelsen. Den samlede økonomiske ramme for projektet er kr. 22.630.000, som er blevet finansieret af forskellige fondsdonationer. Desuden har både Slots- og Kulturstyrelsen og Sønderborg Kommune bidraget økonomisk til projektet. Havens bygninger har samtidig fået en større renovering og ombygning, så der nu er cafe, gårdbutik og gode faciliteter til havens medarbejdere.

Haven dyrkes økologisk, og der produceres mange forskellige slags krydderurter, frugt og grønt, foruden at man forsyner slottet med friske blomster til at pynte indendørs. Bistader kan også findes i et hjørne af haven.

Sønderborg Kommunes socialpsykiatriske tilbud "Væksthuset" har base i en af havens bygninger, og medarbejdere herfra assisterer gartneren, der har det daglige driftsansvar. På længere sigt er det planen, at haven skal bruges til undervisningsaktiviteter for både børn og voksne, og måske bliver det også på et senere tidspunkt muligt at leje det flotte, nybyggede paradehus til f.eks. at holde fest, når huset ikke er i brug til vinteropbevaring af havens ikke-hårdføre planter.



Det nye krematorium i Aabenraa får 2 ovnlinjer, med gas som brændsel. Taget bliver én stor solcelle, der er med til at reducere det samlede CO<sub>2</sub> regnskab.



### Kirkegårdens økonomi og muligheder

Chefkonsulent i Kirkeministeriet Jacob Ølgaard-Nicolaisen gav et overblik over kirkens økonomi og muligheder. Folkekirkens samlede indtægter udgjorde i 2018 8,7 mia. kr. Mere end ¾ kommer fra de lokale kasser og resten fra staten og Folkekirkens Fællesfond. Sidstnævnte har stort set været uændret siden år 2000. Indtægten i de lokale kasser er derimod steget med ca. 1,2 mia. Ser man på kirkeskatten er den i gennemsnit steget fra 0,79 % i år 1990 til 0,865 % i år 2018. Udskrivningsgrundlaget for år 2021 vil for første gang falde. I forhold til i år udgør faldet 1,8 mia.

Kirkegårdenes underskud – drift og anlæg - faldt i perioden 2011 til 2015 med ca. 160 mio. Herefter er udviklingen vendt, og underskuddet er fra 2015 til 2018 steget med ca. 140 mio. Afbilleder man provstiernes samlede udgifter til formål 40 og 41 i forhold til provstiernes samlede indbyggertal, ses der at være en meget stor spredning. Ud fra det konkluderede Jacob, at det ser ud til, at der et potentiale for besparelser i visse provstier på 7 til 12 mio. afhængig af provstiernes størrelse. Det er nok lidt mere kompliceret end som så.

GIAS har nu været i drift i 8 år og står snart for en revidering. GIAS gav os en mulighed for at opsamle og strukturere alle oplysninger om priser på folkekirkens kirkegårde. Det er ikke lykkedes så godt, da det reelt kun er muligt at sammenligne priser på 8 ydelser ud af de 1065 ydelser, som er i hovedkataloget. Det bør derfor overvejes om antal-

let af ydelser i hovedkataloget skal reduceres. De ydelser, som kan sammenlignes er pleje og vedligeholdelse, hækvedligeholdelse og stedmoder, og det viser sig, at der er en stor spredning i priserne. F.eks. koster pleje og vedligeholdelse af to kistepladser i gennemsnit 1.146 kr., men varierer fra 600 til 1.600 kr.

Der er allerede nu indkommet en del ønsker til et nyt GIAS. Jacob efterlyste 2-3 personer som kunne tænke sig at være med i en arbejdsgruppe omkring revidering af GIAS.

### Personlig effektivitet

Årsmødet sluttede med foredraget "Personlig effektivitet – nå mere og bevar arbejdsglæden" med Jon Kjær Nielsen. Han er oprindelig uddannet som civilingeniør, men lever nu af at være coach, inspirator, foredragsholder og forfatter.

På bare halvanden time nåede Jon at dele rundhåndet ud af sine mange erfaringer og også fortælle sin egen personlige historie om, hvordan han var kommet til sit nuværende sted i livet, hvilket bl.a. omfattede en 20 måneder lang rejse alene på motorcykel gennem forskellige primært østeuropæiske lande. En vigtig læring Jon tog med sig fra den rejse var, at han selv havde ansvaret for sit liv, for som han sagde: "Hvis det blev en dårlig dag, kunne jeg ikke give nogen anden skylden!"

Afvekslende med historier, han selv havde oplevet gennem sine forskellige jobs, delte Jon en masse anvendelige



Kirkegårdsleder Jørn Skov viste rundt på Tønder Kirkegård, der er en smuk og velplejet labyrint af rum, med mange forskellige gravstedsformer og oplevelser. Kirkegården passes af 3 fuldtidsansatte, 2 der er fuldtidsansat i 10 mdr. pr år, samt en der er ansat 32 t./uge i 10 måneder.



En del af rummene på kirkegården er skabt med høje, smalle bøgehække.



På Tønder Kirkegård laves grandækningen på plader og slisker, ved "hæve/sænke-borde", der monteres på kirkegårdens køretøjer.



Den nyrenoverede køkkenhave på Graasten Slot er tegnet af landskabsarkitekt Tanguy Laviolette fra Slots- og Kulturstyrelsen. Den samlede økonomiske ramme for projektet er kr. 22.630.000.



Jon Kjær Nielsen stod for årsmødet sidste foredrag, der gav deltagerne en masse anvendelige tips og redskaber, som var lige til at tage med hjem og bruge i hverdagen.

# Hvor meget arbejde findes der?



Arbejdsopgaverne har det med at udvide sig, så de udfylder den tid, der er til rådighed. At sætte taktiske deadlines for udførelsen af en opgave, var et af Jon Kjær Nielsen's tips til personlig effektivitet. Fra [jon.dk/danskekirkegaarde](http://jon.dk/danskekirkegaarde).

tips og redskaber, som var lige til at tage med hjem og bruge i hverdagen.

F.eks. at når man skriver to-do-lister, skal man ikke kun sætte flueben ved de ting på listen, man rent faktisk har nået. Man skal også huske at skrive de ekstra ting på listen, man har lavet i løbet af dagen, som ikke stod på den fra starten. Sådan visualiseres det nemlig tydeligt, hvad arbejdsdagen er blevet brugt til, hvilket ellers somme tider kan være svært at svare på.

Det er også vigtigt at finde sin egen personlige "bedste sendetid" – altså hvilket tidspunkt på dagen man arbejder bedst og mest effektivt. Det er meget forskelligt fra person til person – og man skal vogte over den! "Bedste sendetid" skal bruges på de krævende opgaver, for så glider de meget lettere.

Og forresten – det er muligt at ændre uhensigtsmæssige vaner, når bare man lægger en plan: Start småt, vær vedholdende og sørg for at succeserne kan måles. Selv små sejre er værd at fejre!

Ind i mellem historierne og de konkrete redskaber blev der givet små opgaver, som skulle løses sammen med sidemanden eller i små grupper.

Man kan finde endnu mere inspiration og de slides, der blev brugt i foredraget, på [jon.dk/danskekirkegaarde](http://jon.dk/danskekirkegaarde).

## Afslutning

Årsmødet 2021 afholdes i Odense i dagene 6. – 8. september, hvor også FDK's 100-års jubilæum skal fejres. ■

# ÆNDRINGER I KIRKEGÅRDEN'S REDAKTION

Den seneste tid er der sket ændringer i KIRKEGÅRDEN'S redaktion.

Vi er glade for at kunne præsentere Mikkel Dalsby som

nyt medlem af redaktionen. Samtidig er en gammel kending – Lene Halkjær Jensen – vendt tilbage til redaktionen, hvor hun og Tommy Christensen i fællesskab vil varetage redaktør-posten. ■

## Ny i redaktionen



Mikkel Dalsby er kirkegårds- og krematorieleder i Ballerup. I redaktionen er vi glade for at Mikkel har lyst til at deltage i redaktionsarbejdet, hvor han i den sammenhæng både kan repræsentere krematorierne og en anden uddannelsesmæssig baggrund - og samtidig bidrage til at redaktionens gennemsnitsalder sænkes.

Mikkel fortæller om sig selv og baggrunden for at træde ind i redaktionen:

"Kirkegårde har været en naturlig del af min hverdag lige siden at jeg, som seksårig, med min familie flyttede ind i en lejlighed på Frederiksberg, med udsigt over Søndermark Kirkegård og krematorie. Det var ikke fordi jeg tænkte at det var noget jeg skulle arbejde med, men det har været til stede lige siden, og i løbet af min uddannelse som urban landskabsingeniør, fik jeg en stigende interesse for kirkegårdene. Jeg valgte at skrive mit afgangspå Holmens Kirkegård, hvor jeg også var i praktik. Samme sommer som jeg blev færdig, blev jeg ansat som overgartner på kirkegårdene i Nykøbing Falster. Nu er jeg kirkegårds- og krematorieleder i Ballerup. Jeg håber at kunne bidrage med nogle tekniske og driftsorienterede artikler, om både krematorie- og kirkegårdsdrift, da jeg ser kirkegården som et rigtig godt medie til at få udbredt noget af den nyeste viden på vores område."

## Tak for samarbejdet!



Foto: Niels Munksgaard

Jens Dejgaard Jensen, der har været med fra den nuværende redaktions start i 2011, har valgt at gå på pension fra jobbet som kirkegårdsleder ved Silkeborg Kirkegårde og krematorium. Samtidig træder han også ud af KIRKEGÅRDEN'S redaktion.

Jens vil blive savnet i redaktionen, som han var med til at få godt fra start. Med sin store viden om formidling af et skriftligt budskab og sin skarpe pen, har han i høj grad været med til at forme det blad, vi har i dag. Alle i redaktionen sender en kæmpe tak for den gode inspiration og en stor indsats! Men vi kan forhåbentlig fortsat få glæde af en artikel fra hans hånd i ny og næ. Jens fortsætter med at varetage opgaven som sekretariat for Foreningen for Kirkegårdskultur, og som formand for Det Danske Rosenselskab er det bl.a. planen at få plantet flere roser i den private have og være med til at gøre verden til et smukkere sted...

# GENERALFORSAMLINGER

Af KIRKEGÅRDEN's redaktion



## I forbindelse med årsmødet for DKL og FDK, afholdt begge foreninger deres årlige generalforsamling.

### DKL's generalforsamling

I Tom Olsens beretning på DKL-generalforsamlingen fyldte Corona-pandemien en del. Krematorievirksomheden er meget sårbar, hvis medarbejdere bliver smittet. Generelt har man slået ring om medarbejderne, så de udsættes for så lidt kontakt som muligt med udefra kommende, hvilket betyder dårligere service i forhold til bedemænd f.eks. Myndighedernes tiltag har betydet relativt få Coronadødsfald i Danmark, så der har ikke været kapacitetsproblemer på noget tidspunkt. DKL deltog i den Task Force, som overvågede forløbet.

Tom Olsen påpegede, at der ikke er en national bered-

skabsplan for begravelsesvæsenet og krematorievirksomheden i tilfælde af en alvorlig epidemi. I denne sammenhæng savner DKL, at en højt placeret myndighed påtager sig dette ansvar.

Til bestyrelsen var der genvalg af formand Tom Olsen (Ringsted) og Erik Bach (Århus). Herudover sidder Michael Smidemann (Holstebro) og Tony Fryklund (Bispebjerg og Sundby) i bestyrelsen.

### FDKs generalforsamling 2020

Generalforsamlingen startede med formandens beretning. Jens gennemgik året der er gået siden sidste generalforsamling.

Der har været sager og kollegaer er savnet, men sagerne er

ikke stigende. Der gives støtte til medlemmerne fra start til slut i sagsbehandlingen.

Der er forhandlet engangstillæg, om klassificering af stillinger, og nogle stillinger er nedlagt. Puljerne er fordelt og alle der er berørt får besked.

FDK har et godt forhold til de øvrige organisationer i folkekirken, og er repræsenteret i folkekirkens samarbejdsudvalg. IT udvalg, taskforce under biskopperne, sektorforhandlingsgruppen for folkekirken, GIAS udvalg, og folkekirkens arbejdsmiljøorganisation.

FDK har fra nedlukningen på grund af Coronaen, været repræsenteret i en taskforce gruppe meget tæt på beslutningstagerne i folkekirken. Det har været muligt at få indflydelse på vejledninger om afstandskrav og forsamlingsstørrelser.

Formanden har deltaget i arbejdsmiljørådet og ansættelsesforløb.

Foreningen styrker samarbejdet med foreningen Kirkegårds kultur, for at stå sammen om at formidle kirkegårdens potentiale som en ressource i sorgbearbejdning og kulturformidling.

Der har været møde i Stockholm omkring næste Nordiske kongres og foreningen har deltaget i et seminar i Norge omkring sikring af gravminder.

Formanden sluttede sin beretning med en tak til bestyrelsen og ønskede alle et godt årsmøde.

Bladet "KIRKEGÅRDEN" udgives nu i et oplag på 1150 stk. Der blev opfordret til at komme med nye artikler om stort og småt. Og gerne om hvordan det har været i coronatiden. Der er hjælp at få, hvis ikke man selv synes man kan skrive en artikel, men har noget på hjerte.

Efteruddannelse og kurser har været lagt ned på grund af Coronaen. Kurser er udsat til efteråret, og der er lidt ledige pladser. Alle kurser foregår i Svendborg.

Et glimrende regnskab blev fremlagt og enstemmigt godkendt.

Der var valg til bestyrelsen og alle blev genvalgt med applaus.

Næste årsmøde bliver i Odense 6. – 8. september 2021, hvor vi skal fejre foreningens 100 års-jubilæum. ■

## Mindelanterner

Moderne gravmonumenter til lys.  
Mulighed for inskription på  
messingplade.



MOOS - WENDORFF

www.mindelanterne.dk  
tlf. 3162 6175

# STENSBALLEGAARD SKOVBEGRAVELSESPLADS



Tekst og foto: Anders Beck Larsen,  
anders@nyborg-kirkegaarde.dk



Skovbegravelsespladsen er markeret med en stor sten dekoreret af Filip's Sten og Billedhuggeri.

**Foreningen For Kirkegårdskultur afholdt sin generalforsamling på Stensballegaard i august. I forlængelse af mødet fik vi mulighed for at høre om og se skovbegravelsespladsen, som Stensballegaard indviede i januar 2018.**

Begravelsespladsen er etableret i et stykke løvskov med en spredt bestand af 90 år gamle bøgetræer. Før indvielsen blev der ryddet op i området, så området fremtræder lyst.

Begravelsespladsen omfatter et svagt hældende område med 140 træer på 1,25 ha med en diffus udsigt til Stensballegaards golfbane. Arealet vedligeholdes ved, at området ryddes med en kratrydder 2 gange om året.

Man kan selv vælge sit gravsted med plads til en eller to urner. Det er også muligt at vælge et træ til familien med op til 11 pladser. Taksterne fastsættes af kommunen.



Gravsted med mindeplade. Bænkene kan flyttes rundt på begravelsespladsen efter behov.



Henrik Ahlefeldt-Laurvig fortæller om Skovbegravelsespladsen.



Hvert træ på Skovbegravelsespladsen er markeret med et skilt hvor træets nr. og gravstedstypen fremgår. E betyder enkeltpladser.

På Stensballegaard skovgravplads koster det 1.000 kr. at reservere en enkelt plads, og 5.900 kr. at erhverve en plads for 10 år.

Urnenedsættelse kan ske alle ugens dage. Skovfogeden sørger for, at der er gravet et hul, men familien vælger selv, om den vil nedsætte urnen og tildække urnen efterfølgende. I så fald stiller skovfogeden 4 spande grus og en spand muld til familien.

Det er muligt at markere gravstedet med en lille mindeplade i A5 størrelse, der lægges fladt på gravstedet. Man kan vælge mellem en lys og en mørk stenplade. Det er

ikke tilladt at sætte lys, blomster eller anden dekoration på gravstedet, som skal fremstå som en naturlig del af skoven.

I løbet af de første to et halvt år er der nedsat 65 urner og lavet et par hundrede reservationer.

Jannik Ahlefeldt-Laurvig på Stensballegaard har taget initiativ til etablering af Skovbegravelse Aps. Et selskab, som hjælper lokale skovejere med at etablere skovbegravelsespladser i privat ejede skove. Inden for det næste år forventes det, at yderligere 8 skovbegravelsespladser vil blive indviet. Se mere på skovbegravelse.nu. ■

**K&S Tree Care ApS**  
Certificeret træpleje

Kim Poulsen  
Mobil 40 32 11 90

Lunikvej 9  
2670 Greve  
Tlf. 43 45 11 90

[ks-treecare.dk](http://ks-treecare.dk)

## Digitalt Kirkegårdskort

**OPMÅLING I HELE DANMARK**

13	123	127	256	260	264
14	124	128	257	261	265
15	125	129	258	262	266
16	126	130	259	263	267

- Opmåling
- Kort
- Plejeplaner
- Rådgivning
- Protokoller
- Afsætning
- Ajourføring
- Nummerering
- 25 års erfaring

**Landinspektørcentret A/S**  
Nygade 46 - 7400 Herning - tlf. 97 12 36 88  
herning@lcdk.dk - www.lcdk.dk

# REFLEKTIONER OVER CORONATIDEN



Af Jens Zorn Thorsen, jzt@vejle-kirkegaarde.dk  
Formand for FDK



Kirkegårdenes ansatte har kunnet arbejde under det meste af coronakrisen, for her kan man opholde sig i det fri og der er god mulighed for at holde afstand.  
Foto: Tommy Christensen.

## Corona tiden var de første 3 måneder præget af fokus på arbejdsmiljø, sikkerhed og udformning af vejledninger, målrettet tilpasningen af driften til en ny hverdag.

Vi var på kirkegårdene optaget af at livet på kirkegårdene ikke blev negativt påvirket, da vi så kirkegårdene som et tilflugtssted under åben himmel, som supplement til de lukkede rum og et velegnet mødested.

Et sted i det fri med god plads til at mødes udenfor, uden risiko for at komme for tæt på andre. Der blev i modsætning til andre lande aldrig brug for drastiske nødløsninger fordi smittetrykket var begrænset og krematorierne kunne følge med.

### Kirkegårdene kom ikke under pres

Kremeringsprocenten i DK er høj, navnlig i storbyerne, hvilket har bidraget til at vi har kunnet udskyde højtideligheden til senere, i modsætning til jordbegravelser, hvor der kunne være opstået flaskehalsproblemer.

Der har siden været, og er fortsat enkelte steder, en pukkel

af højtideligheder som skal afvikles på en god måde og som måske er den mest markante forandring på de sædvanlige ritualer ved begravelserne. En højtidelighed over en urne med efterfølgende urnenedsættelse har ikke været normen før og kan måske blive det fremadrettet, som det f.eks. er i Tyskland, hvor det har været normen i årevis. Det vil for kirkegårdene betyde flere højtideligheder hvor urnenedsættelsen sker umiddelbart efter højtideligheden.

Der blev under det meste af kriseperioden, inden og efter den første genåbning, skaffet tal på de samlede kremeringer i DK af krematorieforeningen, for hver gang der blev afholdt et møde i taskforce gruppen, der rådgav biskopperne på kirkegårdsområdet. Materialet var værdifuldt og bidrog til det fulde billede af 'her og nu'- situationen, på lige fod med antallet af smittede, indlagte og på intensiv mv.

Denne taskforce gruppe var guld værd og et yderst frugtbar forum til drøftelse af de akutte problemer vi alle blev mødt med dagligt, idet her var så at sige alle repræsenteret fra de relevante faggrupper med tilknytning til kirkegår-

dene. inkl. kirkeministeriet.

### Et fremtidigt beredskab

Det er derfor mit håb at begravelsesområdet, og herunder i særdeleshed krematorievirksomhederne, fremover vil få den rette opmærksomhed i den nationale beredskabsenhed og at det bliver muligt også at skaffe løbende samlede statistikker fra kirkegårdenes kistebegravelser og urnenedsættelser fra de kommunale og folkekirkelige områder, således at vi fremover har adgang til sammenkørte nationale statistikker på kirkegårds- og begravelsesområdet.

Det er min opfattelse at koordineringen af oplysninger og behov mellem den folkekirkelige og de kommunale organisationer var mangelfulde, eller vanskeliggjort af ikke eksisterende retningslinjer til en Coronakrise.

En løsning på det kunne være oprettelsen af en fælles og landsdækkende kirkegårdsstab, der dækker samtlige kirkegårde i DK, først og fremmest de kommunale og de folkekirkelige, bestående af repræsentanter fra hver af sektorerne, som har et passende mandat til at handle og rådgive på nationalt niveau og har reference til de respektive sektors politiske og administrative topledere.

Med andre ord har vi i dag et godt tal for hvor mange der dør stort set dagligt fordi alle krematorierne er organiseret under DKL, og vi har oplysninger om hvilke kirkegårde der vælges til begravelse og urnenedsættelse på nationalt niveau, men vi mangler et ligeså godt tal for hvilke gravstedstyper der vælges på kirkegårdene.

Det er min opfattelse at det er muligt i Finland og på Island at udtrække disse oplysninger uden videre.

De organisatoriske erfaringer med rådgivningen af de centrale myndigheder er, at det er en betingelse for en god rådgivning, at have gode kontakter og føling til det operative niveau, dvs. arbejdspladsernes egne erfaringer med omsætning af vejledningerne - og reaktionerne herpå - fra ansatte og gæster, for at være tydelig i rådgivningen til beslutningstagerne og myndighederne. Det er et tidskrævende arbejde at holde et netværk ved lige for begge parter og slidsomt jo længere tid det varer. Så derfor er de gode resultater afhængig af en fælles vedholdende indsats og ikke mindst god ledelse.

### Ændringer under Coronakrisen

Det er også mit klare indtryk at der under krisen er sket et skred i omgangen med urner, og her mener jeg at urner i højere grad end nogensinde flyver under radaren og opbevares ukorrekt. Dvs. hjemme hos de pårørende inden højtideligheden, inden

askespredningen og også inden urnens nedsættelse.

Der er ingen kontrol med transporten af urnen fra krematoriet til den næste destination og der er ingen andre sanktionsmuligheder end at retsforfølge de pågældende for usømmelig omgang med lig, hvilket sjældent sker.

En helt anden markant forandring er gartnerens nye situation, hvor arbejdsmiljøet er forandret, hvor nye normer for afstande og hygiejne er trådt i kraft på kort tid, men hvor det i modsætning til så mange andre erhverv er uproblematisk på grund af den rigelige plads på kirkegårdene. Mødet med kunderne foregår som oftest i det fri og her har både gartnerne og kirkegårdslederne fortsat gode vilkår. Vi holder afstand og holder hænderne rene. Men en væsentlig handling savnes: Vi savner at kunne give hånden til vores kunder.

For nogle menighedsråd og forvaltninger har forandringerne været ressourcekrævende og påkaldt sig mere opmærksomhed og for andre har det været endnu en forandring med nye beslutninger og ændrede driftspolitikker. Her tænker jeg på forskellene mellem de kommunale og folkekirkelige kirkegårde. Hvor medieomtalen af muslimske begravelser vakte opmærksomhed og medførte en tydeliggørelse af forsamlingsreglerne, som vi kunne have undgået hvis formidlingen af forsamlingsreglerne havde været bedre, mere udbredt, personlig og målrettet de pågældende forsamlingsregler.

### Kirkegårdens potentiale

I den anden fase af genåbningen har kirkegården muligvis været et tilflugtssted hvor familier, pårørende og venner har kunnet mødes legitimt. Enten af indlysende årsager til begravelse og urnenedsættelse, men også til refleksion og samvær i fordelagtige omgivelser og uden risiko for at møde større grupper af andre mennesker, som vi ellers kunne risikere når vi færdes i det offentlige rum i grønne anlæg, parker, strande osv. Derfor er refleksionen også hvordan vi bevarer den fordel kirkegårdene har, som et særligt rum for eftertanke, idet det kunne være fristende at åbne kirkegården så meget op at den mister noget af sin værdi som et offentligt tilgængeligt frirum.

Vi skal fortsætte med at evaluere på situationerne og holde fast i de vigtige nationale vejledninger og udvikle driften og ledelsen indenfor den ramme vi kender, til et nutidigt format. På kirkegårdsområdet håber jeg at flere vil rette opmærksomheden mod det gode restituerende potentiale kirkegårdene har. Et potentiale skabt igennem mange års målrettet planlægning for at skabe unikke rammer for refleksion. Potentialet er skabt af dedikerede planlæggere, gartnerne, ledere, præster og menighedsråd som sammen har haft viljen til at udvikle et sted for et fællesskab, der uden sammenligning er stærkt og mangfoldigt. ■

# DEN BÆREDYGTIGE PAPIRKISTE

Af Jørgen Høg

Foto: Carsten Ingemann



Tommerup Heilskov sælger ca. 24.000 kister om året i Danmark.

**Fra begyndelsen af oktober sender kisteproducenten Tommerup Heilskov på Fyn en ny kiste ud på det danske marked. Den er fremstillet af papir og vejer 25 kg. 17 kilo mindre end en kiste af træ.**

I 2011 ville den svenske kistekoncern Fredahl Rydén fremstille en langt mere bæredygtig kiste, end man hidtil havde gjort ved konventionel produktion. Målet var at nedsætte forbruget af træ til kistefremstilling.

Derfor tog koncernen kontakt til den svenske miljøteknologivirksomhed OrganoClick, som i mange år har arbejdet med at skabe et kompositmateriale, der kunne erstatte brugen af træ.

Udviklingsarbejdet foregik i samarbejde med Stockholms Universitet og det svenske universitet for landbrugsvidenskab, og det tog otte år at finde den rigtige teknik til behandling af cellulosefibre.

I 2019 kunne koncernen så lancere papirkisten Saga på det svenske marked, et halvt år efter i Norge, og nu er turen så kommet til Danmark.

Resultatet af den årelange innovationsproces er en kridhvid kiste, låg og bund støbt og produceret i ét stykke af biokomposit baseret på svensk råmateriale af papir. Den vejer 25 kg, og der er kun anvendt halvt så meget træ som til en almindelig kiste.

## Bæredygtighed betyder meget

Bag salget i Danmark står kistefabrikken Tommerup Heilskov, som er ejet af den svenske koncern. Lanceringen af den bæredygtige papirkiste glæder Ulrich Hein Boe Nielsen, adm. direktør for den fynske virksomhed, der som den største danske kisteproducent leverer ca. 24.000 kister hvert år.

”Bæredygtighed betyder, om ikke alt, så i hvert fald rigtig



”Hvis vi kan sælge 1.000 kister det første år, så er jeg godt tilfreds,” siger Ulrich Hein Boe Nielsen, adm. direktør i Tommerup Heilskov kistefabrik på Fyn.

meget,” siger Ulrich Hein Boe Nielsen. Han er stolt af at kunne præsentere et produkt, der er langt mere nedbrydeligt end hidtil set. Udledningen af CO<sub>2</sub> under produktionen er nedsat med 40 pct., og ved at erstatte polstring i hver kiste fra polyester til naturmaterialer skåner man naturen. Med den nye kiste er der også potentiale til at redde mere end 100.000 træer i Europa; træer, der binder omkring 150.000 ton CO<sub>2</sub> om året.

”Vi prøver at skabe et produkt, som skader naturen mindst muligt. For ca. 20 år siden skrev jeg første gang på vores brochurer, at ”hvad vi låner af naturen, leverer vi tilbage til naturen.” Grundlæggende mener jeg, at alt i livet er til låns. Dvs. at den natur, der omgiver os, er noget, vi låner. Og når vi en dag ikke er her længere, så bliver den leveret videre til vores børn og børnebørn,” siger direktøren, der har pæne forventninger til salget af den nye kiste af papir.

”Vi befinder os i et konservativt marked, så jeg forventer en blød opstart. Hvis vi kan sælge 1.000 kister det første år, er jeg godt tilfreds,” siger han. Indtil nu er der solgt ca. 2.000 papirkister i Norge og Sverige.

## Millioninvestering

I alt er der investeret ca. 50 mio. kr. i at udvikle den særlige, bæredygtige komposit, og den svenske kistekoncern har alene investeret ca. 20 mio. kr. i udvikling og opsætning af nyt produktionsapparat.



I dag er polstringen i en kiste fremstillet af naturmaterialer som f.eks. hør. Tidligere bestod foringen af polyester, der ikke var nedbrydelig i naturen.

Koncernen ønskede at udbedre branchens miljøproblemer. Alt pegede imod, at papir var løsningen. Materialet er lettere, og ved at anvende mindre træ ville man kunne nedsætte mængden af CO<sub>2</sub> og nitrogenoxid under kremering, ligesom der vil blive brugt langt mindre energi under transport, fordi papirkisten vejer væsentligt mindre.

Udfordringen med papir er, at en kiste skal kunne holde til en vis mængde fugtighed, så den kan stå i et kølerum uden at falde sammen på grund af kondensvand. Den skal samtidig kunne holde til at blive sat ind i en ovn, der er 900 grader varm uden at forsvinde, før den er anbragt korrekt i ovnen. Kisten skal også have en styrke, så den har den rette bæreevne.

”Den største udfordring har været at fremstille en to meter lang kiste af papir i ét stykke,” forklarer Ulrich Hein Boe Nielsen.

OrganoClick producerer selve kisteskillerne, mens færdiggørelsen med rammer og sokkel og polstring og håndtag foregår på fabrikken i Nybro i Sverige.

Kisten kommer til at koste ca. 9.500 kr. og er dermed næsten dobbelt så dyr som en almindelig trækiste.

”Vi kommer til at dække tre-fire pct. af markedet med det her produkt. Det er et realistisk gæt,” siger Ulrich Hein Boe Nielsen. ■



# DEN HEMMELIGE HAVE



Tekst og foto: Annee Katrine Bonde,  
sonderholm\_kirke@mail.dk



Udsigt over Den Islamiske Have

**Den hemmelige have (eller *Le jardin Secret*, som den egentlig hedder) i den marokkanske by Marrakech lever virkelig op til sit navn.**

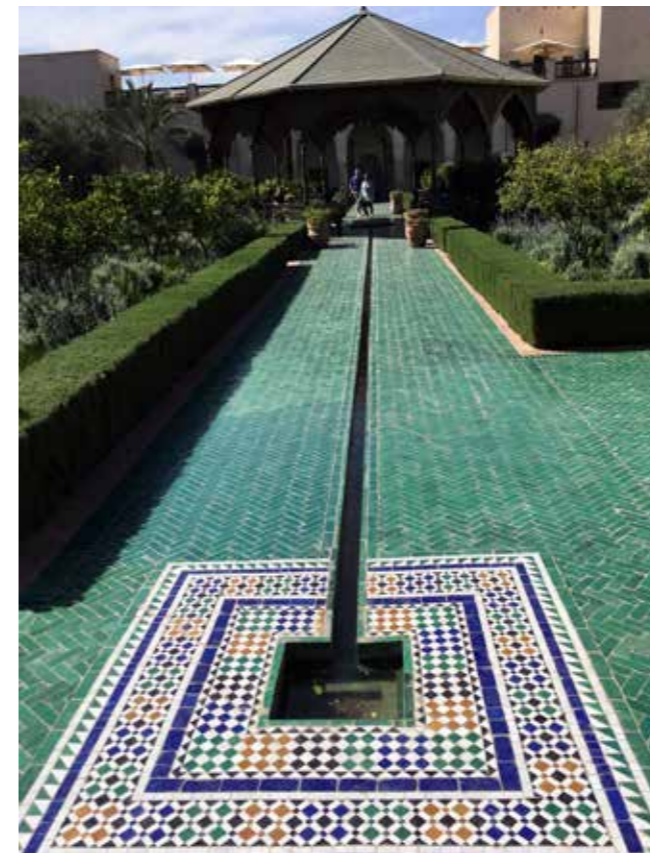
Fra den myldrende travlhed i Medina'en (den gamle bydel) går man ind ad en dør, der ligner indgangen til et museum, og bag døren træder man ind i en smuk og kølig forhal med en rislende fontæne. Gennem forhallens store glasdøre åbner der sig en eventyrlig udsigt til en utrolig smuk og eksotisk have, der leder tankerne hen på Paradisets Have. Og det er ikke helt tilfældigt...

I haven findes et væld af forskellige planter fra hele verden, og der er vandbassiner, fontæner og rislende vand-

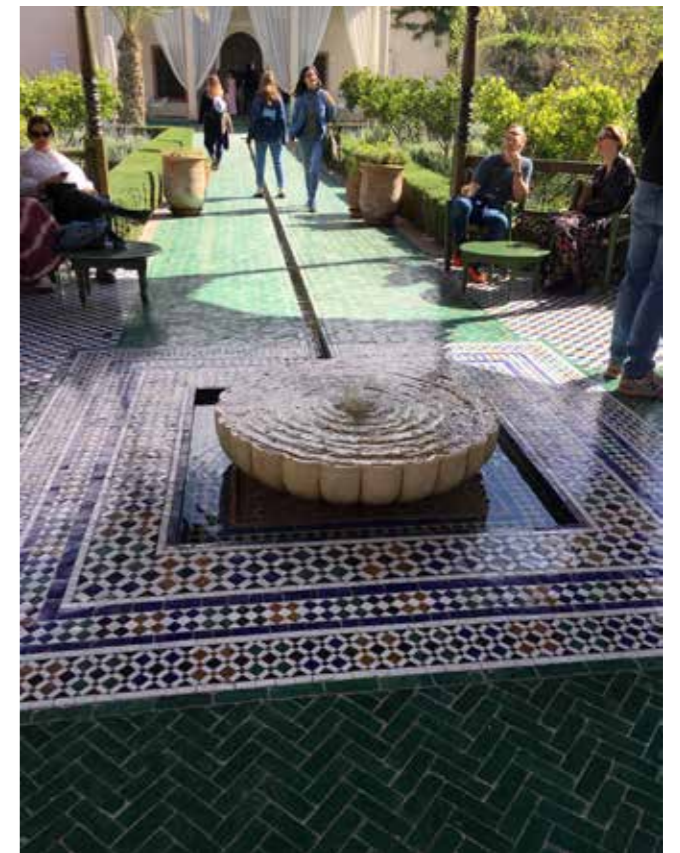
render. Allerbagest i haven er der en undselig åbning, som er meget let at overse - og hvis man gør det, går man glip af en endnu større oplevelse. Der findes nemlig endnu en have, når man går gennem passagen.

## En gammel havetradition

Det helt særlige ved den betydeligt større have bagved er, at den repræsenterer en havetradition, der kan spores tilbage til omkring år 500 f.v.t. og måske endda endnu tidligere: En have, der er omkranset af en mur, og som deles i 4 dele af 2 stier, der krydser hinanden midt i haven og derved danner et kors. Denne grundform var allerede kendt, før den blev overtaget af islam og blev udbredt som "den islamiske have", der skulle symbolisere himmeriget.



Den centrale akse i Den Islamiske Have



Den centrale fontæne

De fire bede, som haven er inddelt i, er forsænkede i forhold til stierne. I bedene gror både lave vækster, som dækker bunden, og mindre træer, der som overstandere giver skygge for den stærke sol til bedene. De hævdede stier gør, at man kommer nærmere til træernes kroner.

Vand er en utrolig vigtig del af den islamiske havetradition. De fleste af den slags haver lå i ørkenområder, og der er bogstavelig talt en verden til forskel fra den frodige og kølige have indenfor murene til den omliggende tørre og gølge ørken. Vand er det guddommelige element. Stadig i dag står der ofte en fontæne midt i mellemstilige huse som et livgivende centrum. I byer – uanset kulturkreds – har bybrønden altid udgjort et naturligt centrum. I midten af en islamisk have hvor de to akser mødes, findes altid vand, der cirkulerer til hele haven og vander og overrisler planterne.

## Renovering af haven

Vandsystemet i *Le Jardin Secret* er en historie for sig. Haven blev oprindeligt anlagt i sidste halvdel af 1500-tallet som en del af en traditionel riad, en bygning, der er lukket på alle fire sider omkring en gårdhave. Den sidste ejer

døde i 1934, og herefter blev ejendommen delt ud på et utal af små arvelodder, og de prægtige bygninger gik mere og mere i forfald. For omkring 10 år siden blev det besluttet at prøve at genskabe riad'en, og et stort renoveringsarbejde af både bygninger og have begyndte.

Under renoveringen opdagede man et stort vandbassin og i tilknytning til det et overrislingssystem, der stort set var intakt. Vandet, der bruges, strømmer ned fra de nærliggende Atlasbjerge og ledes gennem byen ind i haven, hvor det fordeles gennem underjordiske rørledninger til de forskellige bassiner, fontæner og vandrender ved vandets egen kraft. Der er ingen pumper, der transporterer det rundt. Denne viden om vandtransport er ældgammel og bruges overalt i Mellemøsten og Orienten.

Alle planterne i den islamiske have stammer fra Middelhavsområdet, Nordafrika og Persien. Figen, dadel, granatæble og oliven er de vigtigste planter i en islamisk have, og de kan alle findes i *Le Jardin Secret*. Desuden forskellige citrus træer som appelsiner og citroner og duftende planter som lavendel og rosmarin.



Et kig fra forhallen ud i Den Eksotiske Have



Bassinet i Den Eksotiske Have er beboet af skildpadder

Da de største af planterne skulle transporteres ind i haverne, skete det om natten, fordi det var umuligt at komme igennem de snævre og meget trafikerede gader i dagtimerne. Så langt det var muligt, skete transporten med motorkraft, men derefter var der kun æselkærrer og rå muskelkraft til rådighed, når de store planter og træer skulle transporteres det sidste stykke og senere sættes i jorden. I sig selv en enorm opgave, udover restaureringen af de omkringliggende bygninger og vandsystemet.

#### Helhed og forskellighed

De to haver udgør på samme tid både en helhed og er alligevel to meget forskellige oplevelser. De har den livgivende og raffinerede brug af vand til fælles. Men i den eksotiske have, som man først kommer ind i, står et mylder af mange forskellige planter fra hele verden, som

med deres store variationer i farver og former bombarderer alle sanser med indtryk. Den islamiske have derimod har et stramt udtryk, både arkitektonisk og med gentagen brug af de samme planter. Her falder man fuldstændig til ro og føler sig hensat til både 1001 Nats Eventyr og Paradisets Have.

#### Se mere

Hvis man har lyst til at vide mere om haverne, findes der to film på youtube. Den ene beskriver restaureringen af haverne, og den anden beskriver ved hjælp af animationer, hvordan vandsystemet i haverne fungerer. Man søger blot på nedenstående, og så dukker de op.

*Le Jardin Secret: The restoration of a great forgotten riad*  
*Le Jardin Secret – Water animation 3D short film* ■

# ENKELT OVERSKUELIGT ÆSTETISK

## Nyt digitalt kirkegårdskort

LE34's basispakke er skræddersyet til små kirkegårde - du betaler ikke for mere, end du har behov for.



#### Overfløjet med drone

Vi dronflyver kirkegården og skaber et digitalt kort, der er så tydeligt, at du let kan se indretningen af gravstedet, når du sidder på kirkegårdskontoret og zoomer ind på kortet. Du får også papirudgaver af kortet - lige til at hænge op.

# DEN HVIDE HEST



At Tommy Christensen,  
redaktion@danskekirkegaarde.dk



Genforeningen den 10. juli 1920: Billederne af Kong Christian X på den hvide hest er siden blevet et ikonisk symbol på genforeningen. Foto fra Christiansfeld Arkiv.

## På en sommerferietur til Østhimmerland besøgte jeg en "lille dyrekirkegård", meget lille, idet der kun er et gravsted.

Gravstedet ligger i Visborg, en lille flække lige udenfor Hadsund ud af østkysten til. Blot et stenkast fra herregården Visborggård. Kun et gravsted, men hvilket et, og gravstedets indvåner var i sin velmagtsdage ligeså imponerende.

Afdøde er en hest, men ikke en hvilken som helst død hest... Næ, nej det er kong Christian den tiendes hvide hest "Malgré Tout", et fransk navn som betyder "trods

alt", der hviler sine trætte bene her. Denne prægtige smukke hvide ganger bar kongen over grænsen ved genforeningen i 1920, en begivenhed der skulle have været fejret på kongelig eller dronningeligvis netop i år, hvis der ikke lige var en virus som kom forbi.

At det var kongens hvide hest er lidt af en tilsnigelse, da han havde lånt den efter avertissement, eller ønske fra de kongelige stalde til danske godsejere, om at man havde behov for at låne en kridhvid hest. Et gammelt sagn fremsagt af jomfru Fanny fortalte "at en konge på en hvid hest skulle genforene Danmark med det tyskbesatte Sønderjylland". "Sådan en har jeg da" replicerede greven



Den hvide Hest – Malgré Tout's gravsted ved herregården Visborggård.



Malgré Tout var udlånt til Kong Christian X i forbindelse med ridtet over grænsen ved Genforeningen i 1920. Den var ejet af Greve Knud Danneskiold-Samsøe på Visborggård ved Hadsund.

på Visborggård, Greve Knud Danneskiold-Samsøe. "Den blev købt lige før krigsudbruddet i 1914 i Paris, og jeg har selv redet den til, så den er from som et lam" lød meldingen til den kongelige stald. Staldknægten som fik opgaven at overdrage hesten til kongen, da dagen oprandt, håbede inderligt, at grevens ord stod til troende, for han kendte om nogen hesten. Malgré Tout var heldigvis på dagen from som et lam, selv da kongen fik en ekstra passager ombord i form af lille Johanne. "Må jeg låne hende lidt" spurgte kongen, hvorefter han resolut svingede den noget betuttede pige op foran sig på hesten. I sandhed en mageløs dag, ikke kun for konge og fædreland, men også for Johanne og Malgré Tout.

Ude godt men hjemme bedst, en eng i Visborg med saftigt

græs, fred og ro er ikke at kimse ad, man er vel en kridhvid kongelig ganger og ikke en simpel arbejdshest. Efter sin død blev Malgré Tout begravet på en idyllerisk plet i den lille landsby Visborg nær sin grønne eng. Den hestehov som først passerede grænsen i 1920 blev forsølv og foræret til kongen, med samme inskription som på det imponerende gravminde på dens grav:  
DEN HVIDE HEST  
JEG KONGEN BAR OVER GRÆNSEN HEN  
DA SØNDERJYLLAND BLEV DANSK IGEN  
10 JULI 1920

Som fagmand må man sige at vedligeholdelsesniveauet ved 100-års jubilæet for den historiske ridetur er tårnhøjt på den lille kirkegård. ■

# TO SMÅ PERLER VED VESTKYSTEN



Tekst og foto:  
Tommy Christensen, redaktion@danskekirkegaarde.dk



Trans Kirke og kirkegård ligger for sig selv, med en storslået udsigt over Vesterhavet.



## På sommertur i det nordjyske besøgte jeg to kirkegårde i Trans og Dybe, nær Harboøre og Thyborøn.

Selv om de to små kirkegårde kun ligger et par kilometer fra hinanden, må man sige at vækstbetingelserne er vidt forskellige. Trans ligger på klinten ved havstokken og Dybe et par kilometer længere inde i landet.

### Trans kirke og kirkegård

Trans kirke ligger sammen med Trans gamle skole på klinten, højt hævet over det frådende Vesterhav. Ifølge de gamle annaler lå kirken midt i sognet engang, men naturens kræfter og det grådige hav er en ubønhørlig modstander. Kystsikringsarbejder i nyere tid har dog lagt en dæmper på havets indtrængen, så man er fortrøstningsfulde i det lille sogn. Her bor 32 i Trans sogn og de 25 er medlemmer af folkekirken, så man må sige det er et lille

sogn, men som menighedsrådsformanden siger, sammenholdet omkring kirke og kirkegård er gigantisk stort. Han lægger dog ikke skjul på, at alle bliver kede af det når der er et dødsfald i sognet, alle kender jo hinanden og vi er jo ikke så mange at tage af. Det er heldigvis ikke hvert år der er begravelse på den lille kirkegård, hvor der ikke findes hække. Man får til gengæld et fint lille hvidt stakit omkring sit gravsted. Derfor ingen hækkлипning og dårlig ryg til graveren her, man maler derimod stakitterne hvert tredje år, og da det næsten altid foregår i frisk kuling og da der er så forholdsvis få, har man heller ikke konstateret malersyndrom på arbejdspladsen. Ingen hække er robuste nok til at modstå og overleve havgusen, og kun de mest robuste og hårdføre planter overlever her. Det er muligt at erhverve sig et gravsted i græs, med fritstående gravminde i græs, hvis man ikke er til små hvide stakitter. Kirken har fungeret som pejlemærke for de søfarende, og Bovbjerg fyr



Hække trives ikke her i den barske havgus, til gengæld kan man få et fint hvidmalet stakit omkring gravstedet.



Med kun 32 beboere i Trans sogn kan det mærkes, når nogen går bort.



Vækstbetingelserne er ganske anderledes på Dybe kirkegård, selvom den kun ligger få kilometer længere inde i landet.



Kirkegårdens lapidarium skal reduceres en smule i fremtiden.

www.vmloader.dk | 9744 1700 | 6161 6942

## Vinderup Maskiner A/S

Kontakt en VM Loader forhandler i dit nærområde

Vinderup & Nykøbing | Vinderup Maskiner | 9744 1700 | 6161 6942  
 Sønderborg | Sønderborg Skov - park & have | 7443 4050  
 Varde | Varde Have og Skovmaskiner | 8615 6302  
 Køge | Minitraktorgården Køge | 5599 3737  
 Næstved | Minitraktorgården | 5572 5376  
 Hornslet | Elite Service | 7521 0940

Besøg [www.vmloader.dk](http://www.vmloader.dk) og se det fulde produktprogram

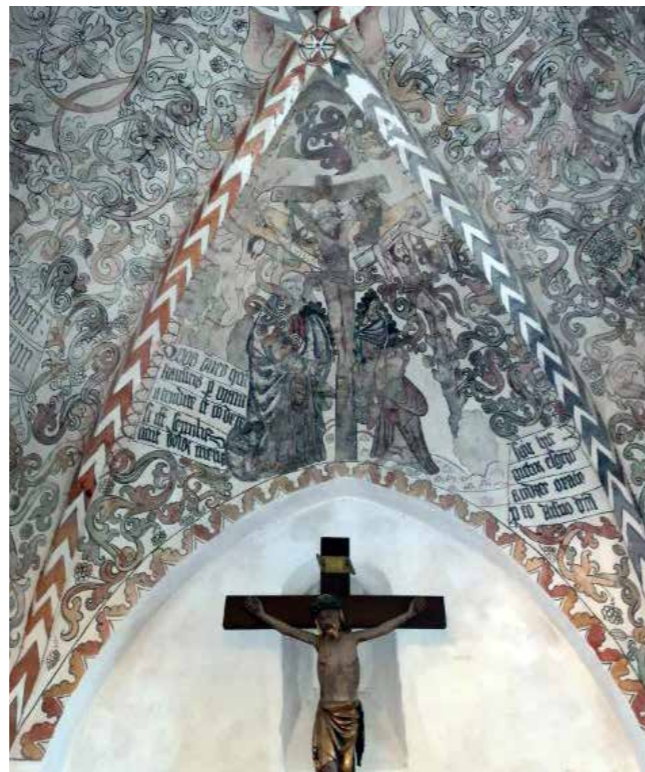
1022LX (22hk) PRIS 117.800,-	
1026LX (26 hk) PRIS 144.800,-	

Kubotamotor, 3 cyl. m/vandkøling, Hurtigskift Redskabshydraulik i joystick og komplet lyspakke

Priserne er excl. moms



Et fint og sirligt lille monument på den anonyme fællesgrav.



Kalkmalerierne inde i har aldrig været malet over – og overvåges nøje af Nationalmuseet.

lige nord for er kalket rød for ikke at blive forvekslet med Trans kirke fra vandsiden.

Formand for menighedsrådet, Asger Højberg Nielsen elsker sin kirke og beretter om et besøg af tidligere kongelig bygningsinspektør, nu pensioneret, arkitekt Niels Vium, der idet han står i kirkedøren på vej ud spontant udbryder, nu kan det da vist ikke blive meget bedre. Beliggenhed, beliggenhed, beliggenhed... Trans kirke og kirkegård med havudsigt er bestemt et besøg værd.

#### Dybe kirke og kirkegård

Dybe ligger som nabosogn til Trans, blot et par kilometer inde i forhold til kysten. Hvad et par kilometer kan gøre af forskel er helt fantastisk. Et par bakkestrøg imellem kirkegård og hav og en velfungerende randbepantning, skaber her gode vækstbetingelser og der er en verden til forskel imellem de to små kirkegårde. Indenfor kirkelågen er det graver Anette Andersen der svinger riven, og det gør hun godt. En varieret frodighed med stemningsfulde og intime indkik og spændt forventning om hvad der gemmer sig i det skyggefulde. Fine bænkepladser med små blomsterarrangementer og stauedebede gør denne kirkegård til et

dejligt sted, hvor man får lyst til at sidde og lade tankerne fare. Selv om der ikke er alverdens plads har man et pænt stort lapidarium, som Anette og menighedsrådet vist er lidt mere begejstret for end provsten, og Anette har da også en plan om at minimere det lidt i den fremtidige drift. Apropos minimere, er monumentet på den anonyme fællesplæne også til at overse. Lille men sirligt og fint står det som markering og er måske også passende i forhold til aktiviteten her. Anette har i de tre år hun har været ansat, endnu ikke nedsat nogen i den anonyme fællesplæne. I modsætning til mange andre steder har denne type begravelse ikke rigtigt slået an herovre vest på. Kalkmalerierne inde i kirken er meget smukke, en attraktion under nationalmuseets nøje opsyn, og vedligeholdelse. Meget bliver gjort for at bevare disse, der ikke, som i mange andre små landsbykirker, har været kalket over og efterfølgende fundet frem igen.

Skulle man komme på disse kanter, bør man afsætte en stund til at tjekke disse to små kirkegårde ud, vidt forskellige men lige interessante, hvis man som jeg er til kirkegårde. ■



**KOMBI-TILBUD!**

RIDER + KOST el. SNEBLAD

#### En rider til hele året Park Pro 740 IOX

Park Pro 740 IOX er en professionel og alsidig rider med en kraftfuld 2-cylindret motor, 4-hjulstræk, knækstyring (50/50), styrestempel, betjeningspanel, hydraulikudtag, hydraulisk aggregatløft og et fuldt justerbart sæde.

**Kun 112.500 kr. inkl. moms**

(90.000 kr. ekskl. moms)

Inkl. klippeaggregat efter eget valg samt kost eller sneblad

**SPAR OP TIL 21.990 KR.**  
(17.592 kr. ekskl. moms)



+

eller

FRIT VALG



Hydraulisk svingbar kost



Hydraulisk justerbart sneblad

Find tilbuddet hos din lokale STIGA-forhandler. Tilbuddet er gældende fra 1.9.2020 til 31.12.2020 eller så længe lager haves.

#### ALT I UUNDVÆRLIGE, BRUGBARE OG HOLDBARE HAVEREDSKABER

##### BATTERISAKS

Super let og handy el-saks med enorm effektivitet. Maskinen leveres i hard-box og er inklusiv 2 stk. genopladelige Lithium batterier, værktøj, batterilader, slibesten & skede til montering i bæltet.



Kun kr. 2.795,-

##### RODSAV

Unik håndsav udviklet specielt til beskæring af rødder nede i jorden. Savbladet er hærdet efter speciel metode, så den er velegnet og brugbar til savning af rødder i jorden ude på kirkegården.



Kun kr. 475,-



Kun kr. 3.995,-

##### ATOMIZER SPRAY

Til alsidig overflades desinficering af lokaler og genstande. Maskinen udsender desinficerende væske i fin sprayform, på alle overfladerne. Lokalerne er fuldt desinficeret i op til 24 timer.



Kun kr. 9.995,-

##### SAFESPRAY

Overfladedesinfektion i særklasse. Udsender en desinficerende, positiv elektrisk ladet væske, som søger og binder sig på negativt ladede overflader. Lokalerne er fuldt desinficeret i op til 7 timer.

SIKKER, EFFEKTIV OG MILJØVENLIG  
DESINFEKTION AF LOKALER

Ring eller skriv til  
28 69 09 23  
info@rm-kirkeartikler.dk

**RM Kirkeartikler**

-Totalleverandør af kirkegårdseffekter og profilkædning

... og book en demonstration af produkterne

\* Alle Priser er ex. moms

# GUDS HUS



Tekst og foto:  
Tommy Christensen, redaktion@danskekirkegaarde.dk



Bogense kirke fra højmiddelalderen.

## Kirke og kirkegård klæder hinanden – og bevaringen af denne lokalhistoriske kulturskat er en vigtig udfordring for de nyvalgte menighedsråd.

På mine ture rundt til små kirkegårde, som sparringspartner/konsulent for gravere og menighedsråd, er det ikke kun de små kirkegårde der fanger min interesse og øje, nej det gør også de små kirker, hvoraf mange er fantastisk smukke og alle uden undtagelse er imponerende bygningsværker. De to elementer kirke og kirkegård klæder hinanden og udstråler fred og harmoni og er altid et besøg værd, hvis der ikke lige er en shopping-gade i nærheden.

Guds huse er virkelig en værdifuld kulturskat og man kan kun håbe at udfordringen i at bevare disse, vægter højt i vores i alle henseender så rige samfund. Man bør ikke gøre alt op i økonomi og profit, men fokusere på, og værne om det lokalhistorisk bevaringsværdige. Når så det er sagt kan man kun sige, at kirkerne skal levere varen i form af sjælefred og gode oplevelser. Noget for noget som man siger... Og det må så være udfordringen til alle nyligt valgte menighedsråd, så bare på med vanten. Brug fantasien, gerne lidt utraditionelt, bare det fænger og pirrer folks nysgerrighed, så vil guds huse også i fremtiden have en stor rolle at spille i det pulserende og travle samfund. ■



Grathe kirke fra 1916.



Christianshede kirke fra 1894.

Vi er dem med det brede sortiment



- Buske, træer, stedsegrønne samt hække
- Rhododendron og surbundsplanter
- Roser, stauder, græsser og bunddække

**Vejenbrød Planteskole a/s**  
Vejenbrødvej 25 - 2980 Kokkedal - Tlf. 48 28 01 77  
www.vp-as.dk - salg@vp-as.dk

**1026R Kompaktraktor**  
Uanede muligheder af redskaber, fra kost til klipperskjolde



**JOHN DEERE**

**NYHED**

**STAMA Sugeenhed Model ELS-L 48V**  
Støjsvag, elektrisk sugeenhed, der passer på Stama Multi EL og Maxi EL



**ARS**  
Professionelt Beskæreværktøj



Leif på tlf. 20 54 69 66  
lm@havdrup-maskinforretning.dk

Børge på tlf. 51 29 41 69  
bg@havdrup-maskinforretning.dk

**1/3 HAVDRUP MASKINFORRETNING**  
Salbjergvej 4 - 4622 Havdrup - Tlf. 46 18 55 44

Se mere på [www.havdrup-maskinforretning.dk](http://www.havdrup-maskinforretning.dk)  
Vi tager forbehold for eventuelle trykfejl

# KREMATORIEKURSUS 2020 I SVENDBORG ER UDSAT TIL 2021



## Det planlagte kursus i dagene 27. – 30. oktober 2020 i Svendborg bliver ikke gennemført.

Baggrunden for udsættelsen er den generelle Covid-19 situation, samt aflysning fra en vital indlægsleder.

Vi har allerede planlagt at afholde kurset i uge 44 til næste år, i dagene 2. – 5. november i 2021. Danhostel i Svendborg er reserveret.

### Krematoriekursus

Krematoriekurset klæder nyansatte på med noget grundlæggende viden, til arbejdet og udfordringerne i en spændende branche. Den rutinerede medarbejder kan få genop-

frisket det etiske og sikkerhedsmæssige regelsæt, ligesom alt friskt nyt vil have vores bevågenhed. En anden gevinst ved vores kurser er den gode, nødvendige og givtige snak kolleger imellem i vores forholdsvis lille branche. Kirkegårdsledere og andre med daglig berøring/ tilhørsforhold til krematorium er også velkomne.

Tilmelding til DKLs sekretariat på [admin@dkl.dk](mailto:admin@dkl.dk). Der er plads til max 20 kursister.

Vi glæder os til at se jer!  
DKL, bestyrelsen ■

## Tidsskriftet KIRKEGÅRDEN

Tidsskriftet KIRKEGÅRDEN er et fagblad for de danske kirkegårde og krematorier. Tidsskriftet henvender sig til alle, der har tilknytning til kirkegårde og her kan man finde inspiration, nyheder og nyttig viden.

Tidsskriftet udkommer 6 gange pr. år og sendes til mere end 900 kirkegårdsfolk landet over.

### Et abonnement koster 350,- kr. pr. år

(400,- kr. hvis bladet skal sendes til adresser i udlandet)

Redaktion sætter stor pris på faglige indlæg fra både ind- og udland, ligesom udenlandske firmaer er velkomne til at købe annonce plads i bladet.

For yderligere oplysninger eller bestilling af abonnement:  
Se hjemmesiden:  
[danskekirkegaarde.dk/tidsskrift](http://danskekirkegaarde.dk/tidsskrift)



Professionel rod- stød- og stubfræsning siden 1981.

### Hækfræsning

er et af vore mest efterspurgte fræseprodukter når man skånsomt og effektivt vil fjerne rødderne fra et vildvokset buskads eller en gammel hæk.



Hasselholm AB – Gamla Hemsjövägen 2 – SE-441 96 Alingsås  
Tel. +46 (0)322-502 90 Fax +46 (0)322-551 80 -  
[www.hasselholm.se](http://www.hasselholm.se) - [info@hasselholm.se](mailto:info@hasselholm.se)  
Vort gratisnummer: 80 88 12 16



Ole Rømers Vej 1 B-C • 9870 Sindal • [www.norcar.com](http://www.norcar.com) • tlf. 9621 9020

755xc - a6020 - a6026 - a6226 - a7236 - a7545

MINILÆSSERE



Stabilitet

Service venlig

Ergonomisk

Knækstyret maskine med ekstrem snæver vende radius, konstrueret med henblik på god ergonomi og med førerens sikkerhed i højsæde, og nem betjening. Vores maskiner overholder alle gængse stillede sikkerheds krav, og mere til.

Norcar har 50 års erfaring i produktion af maskiner og anvender kun de bedste komponenter. Norcar kan tilbyde et stort redskabs program.

**KONTAKT OS FOR EN UFORPLIGTENDE DEMO HOS JER.**

## Kirkegårdsleder søges til Brande, Uhre og Skærlund kirkegårde

Brande Menighedsråd søger en ny kirkegårdsleder snarest muligt.

Kirkegårdene i Brande, Uhre og Skærlund drives i et samarbejde i mellem de tre menighedsråd og omfatter ialt ca. 12 Ha fordelt på:  
Gamle kirkegård, hvor Brande kirke og kapel er beliggende.  
Østre kirkegård, byens store skovkirkegård.  
Vestre kirkegård.  
Uhre kirke og kirkegård.  
Skærlund kirke og kirkegård.  
Brande sognegård og to præstegårdshaver i Brande. Der nedsættes knap 50 kister og 50 urner årligt på kirkegårdene.

### Profil

Du er uddannet hortonom, landskabsarkitekt, skov- og landskabsingeniør, haveparkingeniør eller lignende.  
Du har æstetisk sans og fornemmelse for udvikling af kirkegårde.  
Du interesserer dig for et godt fysisk og psykisk arbejdsmiljø, og går foran i AMO arbejdet.  
Du er daglig bruger af word, excel og Brandsoft.  
Du har forståelse for at samarbejde på flere niveauer, og bevare overblikket.  
Du er serviceminded og forstår at kommunikere empatisk med kirkegårdens kernekunder.  
Du kan arbejde selvstændigt og lægge langsigtede planer.  
Din ledelsesstil er uddelegerende, helhedsorienteret og anderkendende.  
Du er vant til at lægge budgetter og følge op.

### Vi tilbyder

5 smukke veldrevne kirkegårde, med hver deres særkende og forskellige gravstedstyper.  
7 dygtige gartnere, en elev og to fleksjobbere.  
Et godt arbejdsmiljø.  
Et spændende job med mangeartede opgaver indenfor drift og pleje af grønne og grå arealer, offentlig forvaltning, ledelse og administration.  
Plads til faglig og personlig udvikling.  
Fleksible arbejdstider.

Kirkegårdslederen ansættes af Brande menighedsråd. Kørekort er nødvendigt.  
Stillingen er en fuldtids tjenestemandstilling i lønramme 32. Nærmere oplysninger om stillingen kan fås ved henvendelse til menighedsrådsformand Poul Brønnum, tlf.: 40 32 00 95

Ansøgning inkl. eksamensbevis, relevante bilag og referencer sendes til:  
brande.sogn@km.dk

Ansøgningen skal være modtaget **senest mandag d. 9. november 2020**.  
Samtaler vil blive holdt i uge 46 og 47.

Se mere på [brandekirke.dk](http://brandekirke.dk)

## Kirkegårdsassistent ved Roskilde Kirkegårde

Stillingen som kirkegårdsassistent ved Roskilde Kirkegårde er ledig til besættelse pr. 1. januar 2021. Stillingen er en tjenstemandsstilling som aflønnes efter lønramme 32, skalatrin 43/45 for tjenstemænd i staten, folkeskolen og folkekirken og udgør på nuværende tidspunkt ca. 33.800-35.000 kr. pr. måned og pension efter lov om tjenstemandspension. Der er mulighed for kvalifikationstillæg.

Roskilde kirkegårde består af 3 kirkegårde, Østre Kirkegård med kapel, samt Gråbrødre Kirkegård og Gl. Vor Frue Kirkegård med tilsammen ca. 300 begravelser / urnenedsættelser om året. Derudover varetages kirkegårdsdriften på yderligere 4 kirkegårde i et driftssamarbejde.

Kirkegårdslederen har det daglige ansvar sammen med kirkegårdsudvalget, og kirkegårdsassistenten vil sammen med dem være med til at tegne kirkegårdsledelsen. Der er ca. 25 medarbejdere på kirkegårdene i vækstsæsonen, 1 medarbejder i kapellet samt 4 medarbejdere i administrationen.

### Som kirkegårdsassistent:

- deltage i kontoradministrationen på kapelpladsen med en fast ugentlig dag
- skal du i samarbejde med kirkegårdslederen stå for den daglige drift af 7 kirkegårde
- skal du være med til at videreudvikle den fysiske planlægning af Roskilde Kirkegårde
- har du opgaver i forbindelse med begravelser og urnenedsættelser
- har du selvstændig kontakt til kunder, leverandører og samarbejdspartnere
- skal du i samarbejde med kirkegårdslederen stå for personaleansvaret for gartnergruppen

### Vi forestiller os, at du:

- har erfaring med ledelse og har en meget gerne en baggrund som anlægsgartner med efteruddannelse, men du kan også have en uddannelse som f.eks. have- og parkingeniør, skov- og landskabsingeniør, jordbrugsteknolog eller lignende. De personlige kvalifikationer og erfaringer vægtes højere end den formelle uddannelse.
- har erfaring med driftsstyring af grønne områder
- har en åben, engageret og ærlig ledelsesstil
- har en veludviklet evne til at prioritere og planlægge
- kan bevare roen og overblikket, når tempoet bliver højt
- har økonomisk indsigt
- er fortrolig med anvendelse af IT
- har en god mundtlig og skriftlig formuleringsevne
- har kendskab til folkekirken (vil være en fordel).

### Vi kan tilbyde:

- et spændende og udfordrende job med alsidigt indhold
- en arbejdsplads der giver mulighed for personlig udvikling
- fleksibel arbejdstid, der giver balance mellem arbejds- og privatliv

Spørgsmål stilles til kirkegårdsleder Rasmus Christoffersen, [rc@roskilde-kirkegaarde.dk](mailto:rc@roskilde-kirkegaarde.dk), tlf. 21 14 36 88.

Ansøgningen med relevante bilag sendes til [7156fortrolig@sogn.dk](mailto:7156fortrolig@sogn.dk)

Ansøgningsfrist: 13. november 2020 kl. 12.00. Ansættelsessamtaler forventes afholdt d. 20. november med en anden runde 25. november.



# OLE MØLLER ANDERSEN

Af Ole Møller Andersen, ole@struer-kirke.dk  
Kirkegårdsleder ved Struer og Venø kirkegårde.

Mit navn er Ole Møller Andersen og jeg har været kirkegårdsleder i Struer siden 1. december 2012.

Hen over året er der mange højdepunkter på kirkegården I det tidlige forår når alle gartnerne er mødt igen efter vinterpausen, og granpyntningerne tages af gravstederne og den første renholdelse bliver færdig, da står kirkegården skarp og klar til en ny sæson. Det er en tid, jeg ser frem til hvert år. Men det gør jeg også under forårstravlheden, når der kommer flere besøgende på kirkegården, med gravstedsanlæg og anlægsprojekter på kirkegården. Også tiden op til sommer, lige før ferien, hvor sommerblomsterne er plantede og løvhækkene er nyklippede, og vi kan fokusere alene på renholdelse og græsklipning, har sin helt egen stemning. Et andet højdepunkt er den årlige studietur med gartnerne til andre kirkegårde, hvor vi i fællesskab henter inspiration til vores egen kirkegårds udvikling.

Helt særligt er gransæsonen, som er årets sidste store fællesopgave. Når vi har lagt de sidste grankviste og den sidste dekoration er sat, og gartnerne efterfølgende har finpudset hele kirkegården for blade og ukrudt, så breder der sig en særlig ro over, at endnu en sæson gået godt, med veludført arbejde. Og hvis så vinteren en sjælden gang leverer en snedækket kirkegård, er det noget helt særligt. Mødet med brugerne af kirkegården, gravstedsejerne, giver andre højdepunkter. Fra det første møde, hvor de i sorg skal vælge et gravsted, bisættelsen eller begravelsen fra kapellet eller kirken, senere vejledning omkring gravstedsanlægget, og derefter den jævnlige kontakt som besøgende på kirkegården. At kunne hjælpe med en god proces i forbindelse begravelse og bisættelse er meget givende i jobbet som kirkegårdsleder.



”Min dagligdag er en blanding af mange forskelligartede opgaver, men det er jo det der gør arbejdet varieret og spændende.”



Struer Kirkegård er en forholdsvis ung kirkegård, hvilket ses i anlæggets rektangulære form med regulære kvarterer og brede gangforløb.



Efterhånden som begravelseskulturen ændrede sig til flere kremeringer, blev der i 50'erne og 60'erne skabt et sammenhængende anlæg til urnebegravelser med anonym fælleplæne, traditionelle urnegravsteder og fællesplæne med pladesten.

## Baggrund

Tidligere var jeg i 10 år først graver, senere kirkegårdsleder ved Rødding, Lem, Lihme og Vejby kirker; fire landsogne i Salling Provsti, som blev lagt sammen under ét menighedsråd i 2004. Desuden bygger min kirkegårds erfaring på fire sæsoner i starten af 1990'erne på Skive kirkegårde.

Jeg blev uddannet planteskolegartner i 1987 efter en læretid på Salling Planteskole, som nu desværre er lukket. Det var en spændende og lærerig arbejdsplads, med dengang 100 ansatte og mange forskellige typer af mennesker som kolleger. Det gav god læring, både fagligt og dannelsesmæssigt for en ung mand. Herefter arbejdede jeg som gartner på en mindre planteskole og senere på Egebjerg Planteskole som anlægsgartner og med detailsalg. Det blev også til nogle få år som faglærer ved Ulfborg Kjærgaard.

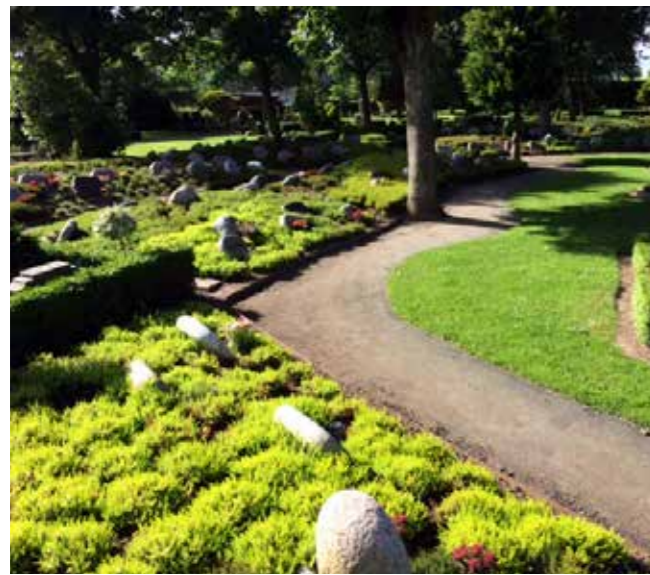
Det var dog erfaringerne fra min tid som gartner på Skive Kirkegårde, som fik mig til at søge tilbage til kirkegårdsbranchen. I de første par år som graver i mit hjem sogn, senere blev det som kirkegårdsleder for de fire landsbykirkegårde. Her kunne jeg arbejde med grønne arealer ved kirkegårdene, og samtidig få erfaring som leder for en gruppe af medarbejdere. Lysten til at arbejde mere med ledelse i en større organisation fik mig dog til at søge stillingen som kirkegårdsleder i Struer, da denne blev opslået ledig.

## Struer og Venø kirkegårde

I Struer er vi én samlet arbejdsplads. Kirketjenerne, organisterne, børne- og ungemedarbejderen, kordegnen er samlet i menigheds huset, med den administrerende kordegn som daglig leder, og kirkegårdsgartnerne og assistenten på kirkegårdskontoret er samlet under kirkegårdslederen. Vi er bevidste om vigtigheden af at være en helhed. Sammen med præsterne og medlemmer fra menighedsrådet afholder vi jævnligt fællesmøder for alle medarbejdere, hvor bl.a. beslutninger fra MR-møder bliver berørt.

Kirkegården er opstået sammen med stationsbyen i slutningen af 1800-tallet. Den er således en forholdsvis ung kirkegård, hvilket ses i anlæggets rektangulære form med regulære kvarterer og brede gangforløb. Kirkegården blev udvidet løbende i takt med at byen udviklede sig, og behovet for gravpladser fulgte med. Efterhånden som begravelseskulturen ændrede sig til flere kremeringer, blev der i 50'erne og 60'erne skabt et sammenhængende anlæg til urnebegravelser med anonym fælleplæne, traditionelle urnegravsteder og fællesplæne med pladesten. De senere årtiers udvidelser, har været til gravstedsanlæg for urnebegravelse med et naturinspireret præg, eks. afd. Heden og afd. Skoven.

Kirkegården ligger centralt placeret i byen, hvilket giver et naturligt flow af besøgende. Mange lægger vejen gen-



De senere årtiers udvidelser, har været til gravstedsanlæg for urnebegravelse med et naturinspireret præg, eks. afd. Heden.



Vi skal tilpasse udbuddet af gravstedsafdelinger og gravstedstyper efter nutidens behov, og i tiden efterspørges der fællesanlæg med obligatorisk vedligeholdelse, inspireret af naturen.

nem kirkegården ned til byens centrum, og andre bruger den som et af byens grønne rum. Det ser jeg som et stærkt aktiv.

Kirken og kapellet ligger i hver sin ende af kirkegården, med en ligelig fordeling af årets ca. 110 handlinger. Kirkegårdens personale fungerer også som kirketjenere ved handlinger fra kapellet. Indtil 2010 rummede kapelbygningen også et krematorium, som dog blev nedlagt, idet en renovering til nutidens miljøkrav ikke ville være rentabel. Det sker stadig af og til, at familien vælger, at kisten efter en handling fra kapellet skal blive stående. Det tilknyttede kølerum står i dag til rådighed for alle provstiets kirkegårde.

Siden 2009 har vi haft en samarbejdsaftale med menighedsrådet ved Venø kirke om pasning af kirkegården. Vi fører kirkegårdsadministrationen, og kirkegården indgår som en naturlig del af gartnerens arbejdsområde. Der er ca. én handling om året på Venø. Et aktivt menighedsråd har gennem årene gennemført en del renoveringer på kirkegården, for en stor del med hjælp af vores gartnere.

#### Fremtiden

Som på de fleste andre danske kirkegårde er vi også i Struer udfordrede af den overskydende plads nedlæggelser af kistegravsteder efterlader. Vi har tilplantet mange af de tomme arealer med buske og stauder, hvilket giver en fro-

dighed og også en lettere (og sjovere) vedligeholdelse end grus eller græs. Som sidegevinst bliver der masser af blomster materialer til alterbuketterne, til stor tilfredshed for kirketjenere. Vi har også lukket for nye kistebegravelser i hele afdelinger, noget min forgænger også gjorde for mere end 25 år siden. Det tager dog lang tid at omlægge kirkegården fra kisteafdelinger til andre begravelsesanlæg, og det må nødvendigvis ske efter en nøje gennemtænkt plan. Vi har derfor fået udarbejdet en udviklingsplan for kirkegården, som rækker ca. 30 – 40 år frem i tiden. Det kan næsten være uvirkeligt at forholde sig en så lang tidshorisont, men jeg er sikker på, at en sådan plan vil være et uundværligt redskab for kommende menighedsråd og kirkegårdsfolk. Vi skal tilpasse udbuddet af gravstedsafdelinger og gravstedstyper efter nutidens behov, og i tiden efterspørges der fællesanlæg med obligatorisk vedligeholdelse, inspireret af naturen. Jeg glæder mig til, sammen med gartnerne, at lave de første tiltag efter udviklingsplanen.

Kirkegårdsarbejdet i min dagligdag er en blanding af mange forskelligartede opgaver, men det er jo det der gør arbejdet varieret og spændende. Vigtigst er det dog, at få lov at arbejde med grønne områder, som betyder meget for mange mennesker, for gravstedsejerne, de besøgende og borgerne i byen.

Jeg vil stadig forsøge at finde højdepunkterne i dette arbejde. ■

**10% PÅ ALLE VÆRKSTEDSREPERATIONER OG SERVICES I HELE NOVEMBER, DECEMBER OG JANUAR MÅNED**



**VED BESTILLING AF AUTOMOWER I NOV, DEC OG JAN SPAR 20% PÅ MASKINEN #INSTALLATION I FORÅRET**



**BESØG OS I BUTIKKEN I RINGE.**



**KONTAKT OS PÅ TLF. 25 26 57 50**

**ECHO - HUSQVARNA - MAKITA - NICODAN - CRONI - ARIENS - FELCO**



**HUSQVARNA RIDER 213TC**

**FRA. KR. 21.995,-**

**HENTE/BRINGE SERVICE PÅ HELE FYN. KONTAKT OS FOR MERE INFO.**

**ETR Service RINGE ApS**

Odensevej 63 - 5750 Ringe - Tlf. 25 26 57 50  
www.etr.dk - etr@etr.dk

# KORT NYT

1

## Flere private skovkirkegårde er på vej

Inden for de kommende år forventes det, at yderligere 8 private skovbegravelsespladser vil blive indviet. Jannik Ahlefeldt-Laurvig, der står bag Danmarks første private skovbegravelsesplads på Stensballegaard, har taget initiativ til etablering af Skovbegravelse Aps. Et selskab, som hjælper lokale skovejere med at etablere skovbegravelsespladser i privat ejede skove. Selskabet står bag hjemmesiden skovbegravelse.nu, der indeholder megen nyttig information til borgere, der ønsker en skovbegravelse.

Hjemmesiden omfatter også en beskrivelse af de nye skovbegravelsespladser, der er på vej – og hvilke ydelser, der kan tilbydes. Et eksempel er Hostrup Hovedgård, der i forvejen tilbyder fester med overnatning. Her vil der være gode muligheder for at holde en mindesammenkomst eller fx tage et weekendophold i forbindelse med urnenedsættelsen...

Af hjemmesiden fremgår det bl.a. "Vores mission er at gøre skovbegravelser og skovbegravelse.nu til et nationalt foretagende, så hele Danmarks befolkning kan få nemmere adgang til skovbegravelse i et område, som de har tilknytning til." De kommende private skovbegravelsespladser er som følger, med forventet åbnings år/status angivet i parentes.

- **Borgnakke Skov** tæt på Næstved by. 3,9 ha under Saltø gods (2020)
- **Lille Knapsø Bakke Skoven**, Løjre. 4,3 ha under Ledreborg Gods (2020)
- **Bøgeskoven** på Sdr. Lemvej ved Hostrup Hovedgaard, Skive (2020)
- **Møllervænge Skov**, Jyderup. 3,75 ha under Kattrup Gods. (2020/2021)
- **Havnø Lund**, Hadsund. 2 ha under Havnø Gods. (Afventer kirkeministeriets godkendelse)
- **Ibsker Husmandsplantage**, Paradisbakkerne. 0,9 ha. (Afventer kirkeministeriets godkendelse)
- **Vintersbølle Skov** under Petersgaard Gods, 2,5 ha. (Afventer kommunens sagsbehandling)
- **Mygind Skoven** under Clausholm Gods, (Afventer kommunens sagsbehandling)
- **Østskoven**, Hornsherred under. 4,4 ha under Selsø Gods (Forhandles med kommunen)

Kilde: skovbegravelse.nu

2

## Mindesmærke på Utøya kajen

Efter langs tids debat, er det nu endelig vedtaget, at der skal laves et nationalt mindesmærke over ofrene for terrorangrebet d. 22. juli 2011. Mindesmærket bliver placeret tæt på Utøya kajen, hvorfra båden til Utøya sejler.

Efter terrorangrebene d. 22. juli, hvor 77 mennesker blev dræbt, vedtog den norske regering, at der skulle opføres 2 nationale mindesmærker, der skulle hædre ofrene, de overlevende, beredskabet og de frivillige. Det ene skulle placeres i regeringskvarteret i Oslo, det andet i Hole kommune, hvor Utøya ligger.

Mindesmærket i Hole kommune har siden givet anledning til en del debat. Naboerne truede med at lægge sag an mod staten, hvis den ville gå videre med det først planlagte projekt; Memory Wound, der skulle udføres som en flere meter bred kile, der blev skåret tværs gennem landtangen Sørbråten. Dette forslag er nu skrinlagt og det nye mindesmærke bliver i stedet opført nær Utøya kajen, hvor der i forvejen er opstået et uformelt mindested.

Mindesmærket udformes med buede trappeforløb, der både danner et rum til ophold og kan fungere som anløbsplads for båden til Utøya. Det buede trappeforløb understreges af 77 slanke søjler, der forbindes i toppen og tilsammen danner et åbent rum med buede 'vægge'. Søjleforløbet placeres så lavt, at bunden af søjlerne af og til vil stå i vand, hvorved mindstedet knyttes til vandet.

Selv om det nye mindesmærke er langt mere afdæmpet, har det også givet anledning til modstand fra de lokale, der dels ikke ønsker den daglige påmindelse om en traumatisk dag, samt at man også gerne er fri for den ekstra trafik og opmærksomhed, som mindesmærket vil medføre.

3

## Uddannelsen til have- og parkingeniør skifter navn

Uddannelsen til have- og parkingeniør skifter navn til urban landskabsingeniør. Navneskiftet er et længe næret ønske fra både studerende, studieledelse og erhvervet, idet man ikke mente, at navnet passede til det, de studerende rent faktisk blev undervist i, nemlig de urbane landskaber – ikke haver.

Ordet 'have' kunne nemt misforstås, og give det indtryk at uddannelsen dækkede over en form for havearkitekt-uddannelse. I starten var det fint at signalere det grønne og natur, og der arbejdes da også meget med det grønne under uddannelsen. Men indholdet har udviklet sig til at dække hele den urbane verden, dvs. både de grønne og de grå friarealer i og omkring byerne.

Uddannelsen er gennem de 10 år, den har eksisteret, blevet tilpasset de trends og behov fra erhvervet, der er opstået – ikke mindst i forhold til bæredygtige, grønne løsninger på klimaudfordringerne

Uddannelsen er vokset fra navnet – og derfor får den nu et nyt. Navneskiftet kommer til at gælde fra studiestart i 2020.

Urban landskabsingeniør er en 4-årig professionsbacheloruddannelse. Uddannelsen udbydes af Zealand – Sjællands Erhvervsakademi i samarbejde med Skovskolen, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning på Københavns Universitet og Roskilde Tekniske Skole, Vilvorde. Skovskolen er studiested.

Se mere om uddannelsen på [www.urbanlandskabsingenior.ku.dk](http://www.urbanlandskabsingenior.ku.dk)

Kilde: Pressemeldelse fra Københavns Universitet



Transportere el – benzin – diesel  
250 – 1200 kg lasteevne



Vacuumsuger flere modeller

**NICODAN**

Nicodan Teknik Aps Lysemosen 25, DK – 8600 Silkeborg  
Tlf 8757 2055 [www.nicodan.dk](http://www.nicodan.dk) [info@nicodan.dk](mailto:info@nicodan.dk)



KIRKEGÅRDE


Udviklingsplaner, driftsplaner  
og en fremtidig kirkegårdstradition

En samlet planløsning for kirkegården tilgodeser alle forhold og er et godt arbejdsredskab for kirkegårdsledere, ansatte og menighedsråd. Samtidig er det et godt afsæt for en dialog om kulturarv, planlægning, arbejds gange og økonomi.

Kontakt os for en uforpligtende samtale.

ANNESTAUSHOLM  
Landskabsarkitekter

[www.annestausholm.dk](http://www.annestausholm.dk) Tlf. 46 40 27 71 [afs@annestausholm.dk](mailto:afs@annestausholm.dk)



**PYNTE-GRUS**  
til gravsteder og gange m.m.

Blålyse/brune søsten (runde) mv.  
i str. 4-8 mm og 8-12 mm

Sand/muld 0-3 mm

Leveres i store og små partier


Leveres også i bigbag

**Østerild Grusværk**

v/Søren Agesen, Bromøllevej 15, 7700 Thisted  
Tlf. 23 43 40 11 / [grusmand@hotmail.com](mailto:grusmand@hotmail.com)

NEXT  
GENERATION

1390 & T4512



**WEIDEMANN**  
designed for work

Stemas Maskinsalg A/S  
Tolsagervej 2, 8370 Hadsten • 86 43 49 00  
Værtsvej 4, 4600 Køge • 57 61 46 67  
Tøndervej 7, 6500 Vojens • 74 54 55 55  
[www.stemas.dk](http://www.stemas.dk) • [stemas@stemas.dk](mailto:stemas@stemas.dk)

**STEMAS**  
Maskinleverandør siden 1981

# KALENDEREN

## 27. – 30. oktober 2020 – UDSAT TIL NOVEMBER 2021

### DKL afholder krematoriekursus

DKL afholder krematoriekursus på Danhostel i Svendborg. Kurset henvender sig både til nye i branchen og dem, der har været ansat i et krematorium i mange år. Der er fokus på de tekniske, etiske og menneskelige udfordringer, gennem praktisk og teoretisk undervisning. Se mere på [www.dkl.dk](http://www.dkl.dk). Tilmelding til [admin@dkl.dk](mailto:admin@dkl.dk)

## 2. – 4. november 2020

### Lederkursus – Modul 1: Ledelse og det personlige lederskab

FDK afholder kurset 'Ledelse og det personlige lederskab' (modul 1) på Best Western Hotel i Svendborg. Ud over oplæg om en lang række ledelsesmæssige emner er undervisningen bygget op om deltagerens egen indsats i diskussioner, tests, øvelser, træning, sparring, og samtaler. Prisen er 11.900 kr. Se mere på FDK's hjemmeside [www.danskekirkegaarde.dk](http://www.danskekirkegaarde.dk). Tilmelding på mail: [kursus@danskekirkegaarde.dk](mailto:kursus@danskekirkegaarde.dk)

## 12. maj 2021

### Bæredygtighed på arbejdspladsen

Herlufsholm kirkegård i Næstved afholder en grøn temadag, hvor økologi og bæredygtighed er i fokus. Dagen er målrettet kirke, kirkegårde og andre virksomheder inden for det grønne.

## 17. – 18. maj 2021

### Årsmøde i Foreningen for Kirkegårdskultur

Foreningen for Kirkegårdskultur afholder årsmøde og 100-års jubilæum (med et års forsinkelse) i Svendborg. Medlemmerne får invitation tilsendt - årsmødet annonceres også på hjemmesiden [www.kirkegaardskultur.dk](http://www.kirkegaardskultur.dk).

## 6. – 8. september 2021

### Årsmøde for FDK og DKL samt 100 års jubilæumsfest for FDK

FDK's jubilæumsfest er flyttet fra januar 2021 til september 2021, hvor der også afholdes det 'normale' årsmøde i samarbejde med DKL. Årsmødet og jubilæumsfesten finder sted på Hotel H. C. Andersen i Odense.

## 5. – 8. september 2021 – UDSAT TIL 2022

### Studietur i forbindelse med Nordisk Kongres

I forbindelse med Nordisk Kongres i Tampere (Tammerfors) arrangerer FDK en to dages studietur til kirkegårde og krematorium i Helsinki og omegn. Pris inkl. flybillet til Helsinki, bus til Tampere og Nordisk Kongres er 14.000 kr.

## 8. – 10. september 2021 – UDSAT TIL 2022

### Nordisk Kongres

I 2021 afholdes den Nordiske Kongres i Finlands tredjestørste by Tampere (Tammerfors). Kongressens tema er "Kirkegården som kulturarvsbærer og dens betydning for miljøet".

## 2. – 5. november 2021

### DKL afholder krematoriekursus

DKL afholder krematoriekursus på Danhostel i Svendborg. Kurset henvender sig både til nye i branchen og dem, der har været ansat i et krematorium i mange år. Der er fokus på de tekniske, etiske og menneskelige udfordringer, gennem praktisk og teoretisk undervisning. Se mere på [www.dkl.dk](http://www.dkl.dk). Tilmelding til [admin@dkl.dk](mailto:admin@dkl.dk)

## DS - Gravstenssikring

- Danske fagfolk med kendskab til kirkegårdene
- Indgående indsigt i arbejdsmiljøregler
- Tilbudsgivning
- Billeddokumentation af alle projekter
- Gennemprøvede løsninger
- Kvalitetskontrol

Danske  
**Stenhuggerier**  
minder & mennesker  
Tlf. 70 250 650  
E-mail: [sikring@stenhuggeri-as.dk](mailto:sikring@stenhuggeri-as.dk)  
[www.danske-stenhuggerier.dk](http://www.danske-stenhuggerier.dk)



Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

### Formand:

Jens Zorn Thorsen, Vejle Kirker og Kirkegårde  
E-mail: [jzt@vejle-kirkegaarde.dk](mailto:jzt@vejle-kirkegaarde.dk)  
Tlf: 29 41 86 91

### Sekretariat:

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere  
Springbakken 1, 9230 Svenstrup J.  
E-mail: [kontor@danskekirkegaarde.dk](mailto:kontor@danskekirkegaarde.dk)  
Tlf: 60 53 59 00

Se mere på [www.danskekirkegaarde.dk](http://www.danskekirkegaarde.dk)

### Fremsendelse af annoncer og artikler

Annoncer (reproklart materiale) skal helst afleveres som PDF-filer, for at undgå fejl i forbindelse med annoncens opsætning i bladet.

Billeder, der skal ledsage artikler, skal helst ikke lægges ind tekstdokumentet, men sendes separat i den originale opløsning. Det giver en bedre billedkvalitet i det trykte blad.



Danske Krematoriernes Landsforening

### Sekretariat:

Viborgvej 10  
7500 Holstebro  
Tlf. 40 13 02 23  
E-mail: [admin@dkl.dk](mailto:admin@dkl.dk)

### Formand / Formand for teknisk udvalg:

Tom Olsen, Fælleskrematoriet i Ringsted  
Tlf. 26 86 02 01  
E-mail: [tomo@km.dk](mailto:tomo@km.dk)

### Næstformand:

Erik Bach, Aarhus Kirkegårde  
Tlf.: 29 20 81 58  
E-mail: [eb@aarhus.dk](mailto:eb@aarhus.dk)

### Kursusudvalg:

Erik Bach, Aarhus kirkegårde  
Tlf. 89 40 27 60 – 29 20 81 58  
E-mail [eb@aarhus.dk](mailto:eb@aarhus.dk)

Tommy Christensen

Tlf. 20 41 61 86  
E-mail: [tcchristensen@outlook.dk](mailto:tcchristensen@outlook.dk)

Se mere på [www.dkl.dk](http://www.dkl.dk)

### Tidsskriftet 'KIRKEGÅRDEN'

Udkommer 6 gange årligt i samarbejde mellem FDK – Foreningen af Danske Kirkegårdsledere og DKL – Danske Krematoriernes Landsforening

Oplag: 1.150 stk.

### Abonnement

Pris: 350,- kr. pr. år  
(400,- kr. pr. år for abonnenter udenfor Danmark)  
Bestilling eller ændring af abonnement sendes til [kontor@danskekirkegaarde.dk](mailto:kontor@danskekirkegaarde.dk)

### Udgivelser og deadlines i 2020/2021

Nr. 6, december 2020	15. november 2020
Nr. 1, februar 2021	15. januar 2021
Nr. 2, april 2021	20. marts 2021
Nr. 3, juni 2021	20. maj 2021
Nr. 4, august 2021	20. juli 2021
Nr. 5, oktober 2021	15. september 2021

Bladet forventes at udkomme ca. en måned efter deadline.

### Annoncepriser

1 side	kr. 3.700,-
1/2 side	kr. 2.700,-
1/4 side, stående	kr. 1.700,-
1/4 side, liggende	kr. 1.700,-
1/8 side	kr. 1.200,-
Visitkort	kr. 1.000,-
Ved 3 indrykninger pr. år gives 5 % rabat	
Ved 6 indrykninger pr. år gives 10 % rabat	

Priserne er eks. moms.

### Annoncesalg

Tommy Nilsson, Hvidovre Kirkegårde  
Mail: [tn@fkih.dk](mailto:tn@fkih.dk), tlf. 23 45 35 56

## FRA REDAKTIONEN



Biodiversitet og vild natur i haver og offentlige anlæg er 'det nye sort' for tiden, se fx bare programserien 'Giv os naturen tilbage' på DR med 'Bonderøven', alias Frank Erichsen, der skal forsøge at inspirere haveejere, virksomheder og de ansvarlige i Hjørring kommune til, at det med små tiltag er muligt at give naturen og biodiversiteten bedre vilkår. Der vises også jævnlige solstrålehistorier i medierne, om virksomheder, kommuner og andet godtfolk, der giver plads til naturen på deres grønne arealer.

Den trend kan vi udnytte til at få mere vild natur ind på kirkegårdene. Den øgede fokus på naturen og vigtigheden af biodiversitet, kan hjælpe med at overvinde den skepsis, der stadig eksisterer rundt om i det danske kirkegårdslandskab, hvor nye påhit nok altid vil blive mødt med en vis modstand blandt dem, der hylder princippet "Vi gør som vi plejer."

Det med at lytte til de "nye påhit" skal nok tages

alvorligt på flere områder, hvis ikke kirkegårdenes rolle skal overtages af private aktører, der tilbyder skovbegravelser, askespredning over åbent hav eller på andre måder kan tilbyde en service, der rækker ud over det, vi kan – og vil – tilbyde på kirkegårdene i dag.

Til de nyvalgte menighedsrådsmedlemmer skal lyde en stor opfordring til at se på kirkegården med friske øjne; have blik for at kirkegården er et vigtigt aktiv for kirken – og ikke kun en omkostningstung post i budgettet. Kirkegården er ikke kun der hvor vi begraver vores døde – det er i høj grad også der, de levende færdes og hvor de efterladte kan bearbejde sorgen og savnet, måske hjulpet på vej af fælles arrangementer med kirkegården som udgangspunkt. Det handler udelukkende om at se muligheder frem for begrænsninger – og her kan nogle af de mange nyvalgte menighedsrådsmedlemmer måske bidrage til at skubbe lidt af "plejer" i graven.

### Fornyelse med respekt for tradition siden 1982

JESSING

- Se flere produkter på [www.jessing.eu](http://www.jessing.eu)

